


ARAŞTIRMA / ARTICLE

Kentsel Aidiyette Meydanlar, Trabzon Belediye Meydanı Örneği

Squares in Urban Belonging, the Example of Trabzon Municipality Square

 Havva Özdoğan

Avrasya Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Trabzon

ÖZ

Toplumsal yaşam sokak ve meydan gibi kamusal mekanlarda gerçekleşir. Kamusal mekanlar kamusal yaşama ait izleri biriktirerek “kamusal belleği” oluştururlar. Geçmişe ait kökleri barındıran kentsel mekanlar; kente aidiyet duymada etkili olurlar. Meydanlar kentsel mekanların ve toplumsal yaşam alanlarının önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edildiğinde; kentsel aidiyeti sağlamada meydanların rolünün, meydanlarda yaşanan biçimsel değişimlerin köklülük ve aidiyet hislerine olan etkilerinin irdelenmesi önemli olmaktadır. Çalışmada kent meydanlarının kamusal bellekteki yeri ve buna bağlı olarak kentsel aidiyet duymadaki etkilerinin irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışma Trabzon-Belediye Meydanı ölçeğinde yürütülmüştür. Belediye Meydanı Trabzon kent ölçeğinde mekânsal ve tarihsel süreklilik bağlamında devamlılığı olan, toplumsal yaşamdaki rolü ve kent içindeki konumu ile öne çıkan bir meydandır. Araştırma verileri; Trabzon Belediye Meydanı’nda Ağustos-2016 döneminde 50 kişi üzerinde gerçekleştirilen anket ve 37 kişi üzerinde gerçekleştirilen bilişsel haritalama yöntemleriyle elde edilmiştir. Anketteki sayısal veriler istatistiksel olarak değerlendirilirken, bilişsel haritalamalardan elde edilen veriler toplumsal biliş haritası bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmada; kentsel mekanlarda/meydanlarda kendini güvende hissetmenin, kentsel mekanı/meydanı tanımanın, mekana aşına olmanın, mekânsal deneyime sahip olunmasının mekâna ve kente aidiyet duymayı desteklediği, mekânsal deneyime bağlı olarak meydanla kurulan bağlılık derecelerini farklılaştırdığı, meydanla özdeşleştirilen binaların bulunmasının kente/meydana aidiyet duymayı güçlendirdiği görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Belediye meydanı-Trabzon; kamusal bellek; kentsel aidiyet; meydan.

ABSTRACT

Social life takes place in public spaces such as streets and squares. Public spaces; accumulates traces of public life and creates “public memory”. Urban spaces, which are the symbols of the past or the root of the public memory, are effective in building urban belonging. When the squares are accepted as one of the important representatives of social life; It is important to examine the role of squares in providing urban belonging and the effects of formal changes in squares on the feelings of root and belonging. The aim of this study is to examine the role of urban squares in public memory and their effects on urban belonging. In this context, the study was conducted on Trabzon-Municipality Square scale. In Trabzon city scale; Municipality Square, which has continuity in the context of spatial and historical continuity, its role in social life, its position in the city, has been considered as a study area. Research data; The survey was conducted in Trabzon Municipality Square during August-2016 with 50 people and cognitive mapping methods were performed on 37 people. The numerical data were evaluated statistically. Data obtained from cognitive mapping were evaluated in the context of social cognition mapping. It is seen that concepts such as trust in urban areas, space recognition and spatial experience support spatial and urban belonging. Depending on the spatial experience, the degree of attachment to the square varies.

Keywords: Municipality square-Trabzon; public memory; urban belonging; square.

Geliş tarihi: 15.10.2017 Kabul tarihi: 23.08.2019
Online yayımlanma tarihi: 07.10.2019
İletişim: Havva Özdoğan.
e-posta: havvakaraozdogan@gmail.com



OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

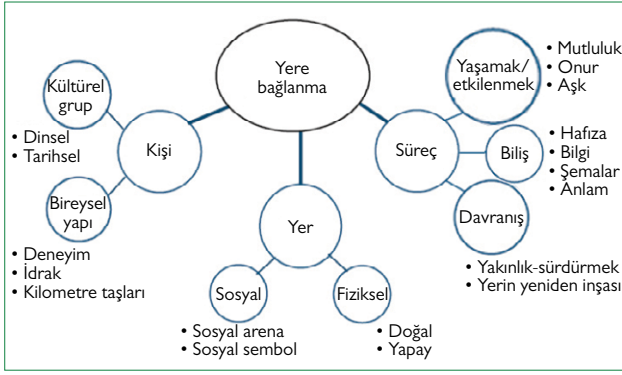
I. Giriş

Kent; toplumsal yönden benzerlik göstermeyen bireylerden oluşan, geniş bir mekana yayılan yoğun nüfuslu, toplumun yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, çok az kişinin tarımla uğraştığı, köylere göre nüfus olarak daha yoğun olan yerleşmelerdir (Keleş, 2012, 184; 1998, 75). Yerleşmelerin yapıları; yerleşmelerin coğrafi konumu, yer altı yapıları, atmosferik koşulları, zemin üstü doğal örtüleri, yapılı çevreleri ve sosyo-ekonomik yapılarının birleşmesiyle oluşur (Suher, 1996, 32). Kentin doğal yapısını ve sosyal çevresini yansıtan kompozisyonlar kent dokusunu oluşturur (Ocakçı, 2012, 189). Dış mekanlar pozitif mekanlar (kapalı, dış mekan alanı belirli, kendine özgü şekli olan) ve negatif mekanlar (şekilsiz, genellikle binanın etrafında kalan amorf kalıntılar) olarak sınıflandırılır (Carmona vd., 2003, 138). Pozitif kent mekanları değişik biçim ve ölçülerde olmalarına rağmen esas olarak; sokaklar (yollar, patikalar, caddeler, bulvarlar...)ve meydanlar (meydanlar, avlular...) olarak ikiye ayrılırlar (Carmona vd., 2003, 141). Hareket duygusuna bağlı olarak sokaklar dinamik, hareketi az olan meydanlar durağan bir yapıdadır (Carmona vd., 2003, 141). Mekanın deneyimlenmesinde üç temel unsur bulunur: mekansal pratik ya da algılanan mekan (binalar, yapılar, çalışma yeri, özel alan, boş vakit alanlarını birbirine bağlayan yol ve ağları), mekan temsilleri ya da tasarlanan mekan (tasarlanmış, nesnellendirilmiş planlardan, simgelerden oluşan uygulamalar) ve temsil mekanları ya da yaşanan mekan (kullanıcıların ve oturanların yaşadığı, konuştuğu, duygusal bir çekirdeği ya da merkezi olan yatak, oda, konut ya da ev; meydan, kilise, mezarlık... gibi eylem yerleri) (Lefebvre, 2014, 67-71).

Kentli olmanın gereklerinden olan kolektif-birlikte hareket etme duygusu, ortak değerlere ve mekanlara sahip olmakla ilişkilidir. Çocuklukta aile ve yakın çevredekilere hissedilen güven ve aidiyet duygusu, büyüdükçe komşulara, mahalleliye, kentlilere doğru genişleyerek ortak kolektif yaşamları ve yaşam alanlarını oluşturur. Bize ait olan evlerde başlayan "bireysel yaşam", bize ait olan mahalle sokaklarında, bize ait olan mahalle meydanlarında, bize ait olan kent sokaklarında ve bize ait olan kent meydanlarında "toplumsal yaşam" ölçeğine doğru genişleyerek büyür. Çevre; kişiyi etkileyen, fiziksel ve ruhsal gelişmesini, biçimlenmesini ve yaşamını belirleyen yaşamsal, iklimsel ve toplumsal etkenlerin tümüdür (Keleş, 1998, 33). Yaşanılan çevrenin biçimsel özellikleri ve anlamsal değerleri bulunur. Mekânsal deneyimlerle meydan ve kullanıcıları arasında etkileşimler meydana gelir. Kendileme kişinin bir şeyi kendisi için alması, kendi kullanımına ayırması anlamına gelir. Birey; kendinin kıldığı bir mekanı düzenler, organize eder ve diğerlerinin mekanına göre farklılaştırır (Kahraman, 2014, 77). İnsanlar mekanları kişiselleştirerek mekanları diğerlerinden farklılaştırır, bu farklılaştırma süreciyle "burası" noktasını kurarlar. "Burası" noktası; yaşanan kentin diğer kentlerden ayırt edilmesini sağlar (Alptekin, 2011, 84).

Mekansal bağlılık ve mekânsal aidiyet duyma konularında; ev/apartman/toplu konut, komşuluk bölgesi ve kent bölgesi/kent olmak üzere üç temel çalışma alanı bulunur (Lewicka, 2010, 37). Bu çalışmada "Kentsel Aidiyet-Meydan" ilişkisi "Mekansal-Tarihsel Süreklilik" bağlamında, Trabzon Belediye Meydanı kapsamında ele alındı. Trabzon tarihi M.Ö. 7. yy'a dayanan bir yerleşmedir. Bu yerleşmede tarihi çekirdeği İç Kale denilen alan oluşturur. Yakın tarihli yazınlarda kentte iki esas meydan bahsedilir: yerleşmenin doğusundaki Meydan-ı Şarki (Gavur Meydanı/Belediye Meydanı) ve batısındaki Kavak Meydanı. Osmanlı ve erken Cumhuriyet döneminde Kavak Meydanı bayram kutlamalarının ve futbol maçlarının yapıldığı meydan"dır (Karaçavuş, 2010, 75). Kavak Meydanı 1951 yılında inşa edilen stadyuma bağlı olarak meydan olma özelliğini günümüze kadar taşıyamamıştır. Diğer yandan Meydan-ı Şarki kent meydanı özelliğini devam ettirebilmiştir. Kentsel aidiyet-meydan ilişkisi tarihsel süreklilik bağlamında ele alındığından; bu sürekliliğin belgelenmesi ve toplumsal yaşamda izlerinin görülebilir olması nedeniyle çalışma alanı Trabzon Belediye Meydanı olarak belirlendi. Çalışmada bilgiye erişme yöntemi olarak "anket" tekniği kullanıldı. Anket sorularının hazırlanmasında; Lalli tarafından kente köklülük ve aidiyet duygusunu değerlendiren "kente bağlılık" ölçeğindeki 20 adet soru başlığında faydalanıldı (Lalli, 1992, 303). Benzerlerinden farklı olarak bu çalışmada; Kevin Lynch'in kentsel imaj öğeleri meydan ölçeğinde yeniden tanımlanarak değerlendirildi. Böylelikle bireysel semboller ve öğelerden hareketle toplumsal sembolere ve öğelere ulaşılması amaçlandı.

Aidiyet duyma, kentsel aidiyet duyma, kentsel mekan ve meydan konuları kavramsal ve kuramsal olarak ikinci bölümde ele alındı. Kuramsal bilgiler doğrultusunda kente ve meydana aidiyet duymada etkili olan faktörler; mekansal deneyime bağlı davranışsal faktörler, mekansal organizasyon ve kentsel imaj öğelerine bağlı fiziksel faktörler ve mekansal/tarihsel süreklilik ve kamusal belleğin inşasına bağlı faktörler olarak üçüncü bölümde, çalışma alanının kent içindeki konumu, ilişkili olduğu yollar ve bölgeler, tarihsel süreçte meydana yaşanan değişimlere ilişkin bilgiler dördüncü bölümde yer aldı. Kavramsal ve kuramsal çerçeve doğrultusunda Belediye Meydanı'nda gerçekleştirilen anket ve biliş haritasına dayalı bulgular beşinci bölümde değerlendirildi. Anketteki kapalı uçlu sorular çapraz sorgulamalarla ve %'lik değerlerle, açık uçlu sorular kodlanarak değerlendirildi. Bilişsel haritalamalarla meydanın imaj öğelerinin ve ortak sembollerinin neler olduğu konularında çalışıldı. Çalışma sonucunda; kentsel mekanların kavranılmasının, bilinmesinin güven duygusunu ve kentsel aidiyeti desteklediği, yaya hareket alanlarının genişletilmesiyle kullanıcıların meydanı daha etkili kullandıkları, daha iyi kavradıkları ve meydana karşı aidiyetlik hislerinin daha çok güçlendiği görüldü. Mimari açıdan belli bir kimliği olan, meydana ait önemli mimari eserlerin yıkılmış olmasının tarihsel-mekansal sürekliliği ve kolektif belleği zedelediği, meydanla özdeşleştirilen İskenderpaşa



Şekil 1. Yere bağlanmada üçlü model (Scannell, vd., 2010, 2).

Camii ve Belediye Binası'nın varlığının aidiyet duygusunu desteklediği görüldü. Meydanla ilgili duygusal hatıraları bulunan kullanıcıların fonksiyonel ve kavramsal hatıraları bulunan kullanıcılara göre kent ve meydanla daha kuvvetli bağlarının olduğu ve bunun kentte uzun süre yaşamaya ve mekânsal deneyime bağlı olarak kazanıldığı görüldü.

2. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

2.1. Aidiyet Duyma, Kentsel Aidiyet Duyma

Maslow; sağlıklı insanların güvenlik, ait olma, sevgi, saygı ve özsaygı gereksinimlerini giderdiklerini ve öncelikle kendilerini gerçekleştirilmeye güdülendiklerini belirtir (Maslow, 1943, 372). Güvenlik, ait olma, sevgi ilişkileri ve saygıya duyulan gereksinimlerin yalnızca diğer insanlar tarafından, yani yalnızca kişinin dışında giderilebileceğini ve bu durumun çevreye oldukça bağımlı olunması anlamını taşıdığını belirtir (Maslow, 2001, 40). Genel ait olma gereksinimi; insanın bir topluluğa, birbirine bağlı olmaya, aile, arkadaşlık vb kardeşliğe duyulan gereksinimi içerir (Maslow, 2001, 216). Aidiyet; kişinin kendini belirli bir mekana, yere ait hissetmesi olarak da ifade edilir (Göregenli, 2015, 185). Mekâna bağlılık/mekânsal aidiyet kavramı insanın yaşadığı mekânda geçirdiği zaman paralelinde o mekâna verdiği anlamla ve kökleşmiş olmakla bağlantılıdır (Pamukçu, 2015, 15). Kentsel aidiyet bir kentle ilişkinli, bağlantılı olma durumunu ifade eder. Topluluğa ait olma düşüncesi ev ya da mahalleye olan bağlılıktan ziyade öteki olarak tanımlanan diğer kentlilerle bütünleşebilme ve bu topluluğa katılmaya sağlanır. Aynı zamanda güçlü bir sosyal kimlik kaynağıdır (Ng, vd., 2005, 349). Mekansal aidiyet yerellik ve yerel kimlik üzerine kurulur (Lovell, 2005, 4). Kendini bir yere ait hissetmeyen, o yere yabancılaşan insanın temel güdüsü orayı terk etmek olacağı ve bu duygusal çekiminin "köken ve kökensizliği" vurguladığı belirtilir (Kahraman, 2014, 77).

Halbwachs bireysel ve kolektif hafıza kavramlarından bahseder (Halbwachs, 1992, 50). Bireysel hafızada kişinin bir zamanlar gördüğü, yaptığı, hissettiği ve düşündüğü şeyler yer alır (Halbwachs, 1992, 51). Bir toplumun hafızası toplu-

mu oluşturan grupların anıları kadar uzun olur ve kolektif hafızanın mekan ve zaman olarak sınırlandırılmış bir grupça desteklenmesi gerekir (Halbwachs, 1992, 84). Rossi'ye göre; şehrin kendisi orada yaşayanların kolektif hafızasıdır ve hafıza gibi o da nesnelere ve yerlerle bağlantılıdır (Rossi, 2006, 125). "Şehir kolektif hafızanın locus'dur. O zaman locus ile şehirde oturanlar arasındaki ilişki hem mimari hem de peyzaj açısından şehrin egemen imgesi haline gelir ve bazı artifactlar şehrin hafızasının parçası haline geldikçe yenileri ortaya çıkar. Tümüyle bu pozitif anlamda, büyük fikirler şehrin tarihi içinde akar, onu biçimlendirir" (Rossi, 2006, 125). Locus; belirli bir yer ile onun içindeki binalar arasındaki ilişkidir (Rossi, 2006, 93). "Mahal"ın ya da yerin hakimi, onun içinde zamanla ortaya çıkan ve her şeye nezaret eden "genius logi"dir (Rossi, 2006, 93). Kişileri tarihe bağlayan ortak sembollerdir (Smith, 2011, 57). Kentsel mekanlar; yaşanılan dönemlerin izlerini, anlamlarını biriktirerek kentin kamusal belleğini oluştur, anlam yüklü "yer"ler haline gelirler.

Mekan; insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluktur (Hasol, 1988, 352). Başka bir açıdan mekan; insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin üç boyutlu bir anlatımıdır (Erdönmez, vd., 2005, 69). Yer şu an mevcut olmayan bir evi, doğum yerini, ikamet edilen yeri, evden dışarıya doğru genişleyen yakın komşuyu, çevredeki toplulukları, ilçe, şehir ve ötesine karşılık gelebilir (Ng, vd., 2005, 349). Mekansal bağlılık; insanlar ve belirli yerler arasındaki bağ ya da bağlantı olarak tanımlanır (Hidalgo, 2001, 274). İnsanların mekanla olan ilişkilerini adlandırmada; mekânsal bağlılık, mekânsal memnuniyet, mekânsal kimlik, yer duygusu, toplumsal bağlılık, topluluk duygusu... gibi kavramlar kullanılır (Lewicka, 2010, 36). Mekansal bağlılık üçlü modelinde; "kişi, süreç ve yer" bağlılıkta ana belirleyicilerdir (Scannell, vd., 2010, 2). Mekansal bağlılıkta; kişinin ait olduğu grubun ya da yetiştiği kültürel yapının dini ve tarihi yapısı ile kişinin deneyimleri, yaşantısı ve hayatındaki kilometre taşları, yaşamındaki mutluluklar, gurur duymalar... gibi etkilemeler, hafıza, bellek, bilgi, şemaları, içerik gibi bilişsel özellikler, yakınlık-sürdürülebilirlik, yerin yeniden inşası gibi sürece ait özellikler, mekanın doğal ve yapılandırılmış fiziksel özellikleri, sosyal alan ve sosyal sembolizme ait sosyal çevresi önemlidir (Scannell, vd., 2010, 2) (Şekil 1). Mekansal bağlılıkta; ev/apartman/konut, mahalle ve kent bölgeleri olmak üzere üç esas ölçek bulunur (Lewicka, 2010, 37).

Mahalle bağlılığın belirleyicileri; sosyo-demografik, sosyal ve fiziksel özelliklerdir (Lewicka, 2010, 37). Sosyo-demografik yapıya ait özelliklerden olan ikamet süresi ve ev sahipliği, sosyal özelliklerden olan sosyal bağlar/ilişkiler ve güvenlik duygusu ile fiziksel özelliklerden olan çevrenin estetik, hoşluk, bozukluk... gibi özellikleri mekânsal bağlılıkta etkilidir (Lewicka, 2010, 38-39). Konut memnuniyetindeki aidiyet duyma hissini etkileyen faktörler; sosyal faktörler (topluma katılım ve sosyal destek),

fiziksel faktörler (konut kalitesi, suç korkusu, konut yoğunluğu, toplum yoğunluğu, toplum kalitesi, toplumsal düzen ve tasarım) ve kişisel faktörler (ikamet süresi, medeni durum, cinsiyet) olarak sıralanır (Smith, 2011, 52). Kentlilik bilincinde kentlilerin kendilerini kente ait hissetmeye yönelik göstergelerinden bazıları; özlem duyma, terk etmeme düşüncesi, özel durumlardaki (doğum, ölüm, evlilik gibi) tercih ve davranışlar, sevme, sahiplenmedir (Keskin vd., 2015, 38). Mahallege bağlılıkta; mahallede yaşamaktan memnuniyet, mahalledeki yaşam süresi, mahalle sakinleriyle ilişkilerden memnuniyet, sokaktaki yaşamdan memnuniyet... gibi faktörler etkilidir (Göregenli vd., 2014, 82). Mekansal bağlılık düzeyi; mahallege bağlılık düzeyi diğer ev ve kentlere göre daha zayıftır, sosyal bağlılık düzeyi fiziksel bağlılık düzeyinden daha fazladır ve bağlanma dereceleri yaş ve cinsiyete göre değişir (Hidalgo, vd., 2001, 274). Mekansal aidiyette kişi bir yeri kendi evi gibi görüyorsa, etnik, bölgesel ve dinsel ayrımlar, güvenlik ve konfor oluşuyorsa mekânsal aidiyet oluşmuş olur (Ng, vd., 2005, 349). Bir mekana bağlı olmak ya da aidiyet duymak bir sosyal grupla bağlantılı olmak yada aidiyet duymak gibi kompleks bir kavramdır (Ng, vd., 2005, 349).

2.2. Kentsel Mekan/Meydan

Mekanlar özel mekan, yarı özel/kamusal mekan ve kamusal mekan olarak sınıflandırılır. Kamusal mekan; insanların tümünü ilgilendiren, herkese açık olan, toplumun her bireyi tarafından erişilebilir ve herkesin kullanımı için sunulan alanlardır (Ercan, 2012, 176). Kentlerde farklı türlerdeki kamusal mekanlar; açık kamusal mekanlar, kapalı kamusal mekanlar ve açık ya da kapalı yarı kamusal mekanlar olarak sıralanır (Ercan, 2012, 176). Meydanlar; halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş yerlerdir (Hasol, 1988, 360). Düğüm noktaları olarak ta isimlendirilen meydanlar; yol kavşakları veya bazı karakteristiklerin yoğunlaştığı alanlardır (Lynch, 2012, 80). Krier'e göre meydanlar; açık alanın etrafındaki evlerin gruplandırılmasıyla oluşan kentsel avlulardır (Krier, 1991, 17). Meydanlar hem binalarla çevrelenen hem de çevrelediği binaları en iyi şekilde sergileyen alanlardır (Moughtin, 2003, 87).

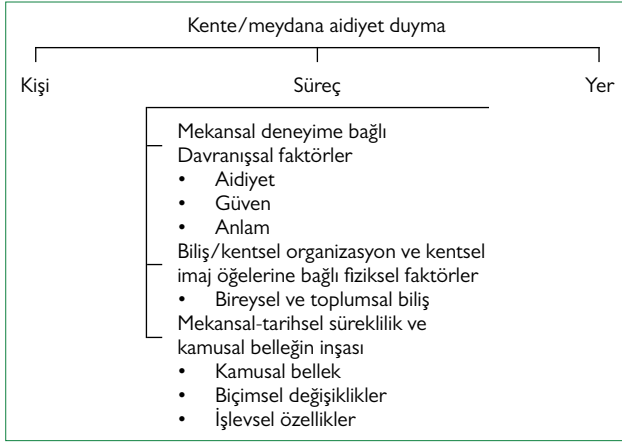
İlkel yerleşmelerde "kutsal mekanlar" kötü ruhlarla dolu olan diğer mekanlardan farklı merkezler olarak kabul edilirler ve konutlar bu kutsal merkezin/meydanın etrafında konumlanırlar (Tümer, 2007). Yunanlılarda kare, dikdörtgen ya da yolun biraz genişlemesiyle oluşan çok işlevli mekanlar olan "agoralar", Romalılarda "forum"lar, Ortaçağ döneminde Avrupa'da belli bir biçimi olmayan daracık sokaklar ve farklı biçimlenmiş meydanlar bulunur (Tümer, 2007). 14. ve 15.yüzyılda geometrik düzende planlanan kentlerde caddeler bir merkeze bağlanır ve simetrik biçimde dağılım gösterir, 16. ve 17. yy kamusal alanlarında Kralığa ait meydanlar kralın askeri gücünü yansıtan alanlardır, 19. yy'da hijyene dayalı tasarım anlayışıyla yeni geniş caddeler, meydanlar tasarlanırlar (Gökgür, 2017, 4). Bu dönem çalışmalarında

amaç; sağlık ve trafik sorunlarına çare bulmak, fiziksel tasarım aracılığıyla yönetimin, ekonominin ve toplumun hastalıklarını ya da baskılarını ortadan kaldırmak olduğu, tarihsel sürekliliği korumak, yapısal miras, görünüm ve anıların değerlendirilmesine ait kaygıların bulunmadığı görülür (Kostof, 2017, 19).

Geleneksel Anadolu yerleşme sistemi kendine ait özellikleri barındırır. Orta Asya yerleşmelerindeki orduğ (stratejik merkez), balık (yerleşim alanı), kıy (ticaret alanları) ve buyan (külliye) şeklindeki yerleşme sistemi Anadolu yerleşmelerinde konut bölgesi (mahalle), ekonomik etkinlikler bölgesi (çarşı), dini ve kültürel etkinlikler bölgesi olarak işlevsel ayrımı yansıtacak şekilde devam eder (Özcan, 2013, 11; Cerasi, 1999, 82). Osmanlı döneminde kent dinin yönlendirdiği İslami yaşam tanımına yanıt verecek nitelikte, cami, saray, çarşı gibi etkinlik odakları çevresinde organik dokuyu yansıtacak niteliktedir (Kuban, 2007, 597). Türkiye'de Cumhuriyet'le birlikte yeni kent meydanlarının planlandığı görülüyor. Bunlardan bazıları; Ankara'da Hürriyet Meydanı (1932'de Jansen planının belirlediği Atatürk Bulvarı ve Ziya Gökalp Caddelerinin kesişim noktasında), İstanbul'da Taksim Meydanı (meydanın düzenlenmesine; 1928'de Topçu Kışlası'ndaki ahırların yıkılması ve Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilmesiyle başlanır) ve İzmir'de Konak Meydanı (kamu binalarını bir araya toplayan bir yapıda) olarak sıralanabilir (Çağlar, vd., 2006, 179; Altınçekiç, vd., 2015, 135; Bilsel, 2009, 13; Bilsel, 2009, 17). Cumhuriyet döneminde özellikle 1951 yılından itibaren birçok kentte açılan ulusal-uluslararası yarışmalarda yeni trafiği kaldıracak yollar, büyük kent meydanları, geniş bulvarlar ve modern mimarinin izleri aranır (Özaydın, vd., 2010, 73). Sivas Cumhuriyet Meydanı; "Hükümet Meydanı", "Saray Önü" olarak ta isimlendirilen ve Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait eserlerle kuşatılan, ışınal yol sisteminin merkezinde olan bir meydandır (Kalender, 2011, 356). Ayrıca; Kastamonu Hükümet Meydanı, Muğla Saburhane Meydanı örneklerden bazılarıdır.

3. Kente/Meydana Aidiyet Duymada Etkili Faktörler

Kentler yaşayan bir organizma gibi sürekli değişirler. Bu değişimler kentsel mekanlar ve kullanıcıları arasındaki etkileşimde önemlidir. Kentlilerin yaş, cinsiyet, kentte yaşam süresi, kentin hangi noktasında yaşadığı, meydanda zaman geçirme süresi gibi farklılıklar meydana aşına olma, meydanı bilme, kendini meydanın bir ögesi olarak görme, kendini meydana ve kente ait hissetme düşüncesini etkiler. Doğduğundan beri kentte yaşayanlar ya da uzun süre kentte yaşayanlar, kentin geçmişine dair daha çok bilgiye sahip oldukları için kendilerini daha köklü hissederler (Göregenli, 2010, 187). Kişinin kendini bir mekana ait hissetmesi duygusal, fonksiyonel ya da kavramsal bağlarla mümkün olur (Solak, 2017,21). Yere bağlanma üçlü modelinde ana bileşenler kişi, yer ve süreç ve sürece ait bileşenler de; yaşam, biliş ve davranış olarak sıralanır (Scannell, vd., 2010, 2).



Şekil 2. Kente/meydana aidiyet duymada etkili faktörler.

Çalışmada üçlü bağlılık modelinden hareketle yere bağlanmada ve kente/meydana aidiyet duymada etkili olan mekansal deneyim/süreç bileşenleri; mekansal deneyime bağlı davranışsal faktörler, biliş/kentsel organizasyon ve kentsel imaj öğelerine bağlı fiziksel faktörler ve mekansal/tarihsel süreklilik ve kamusal belleğin inşası olarak ele alınır (Şekil 2).

3.1. Mekansal Deneyime Bağlı Davranışsal Faktörler

Mekansal deneyim; bedenın mekan içinde hareketi ve duyuları aracılığıyla oluşturduğu algının sezgilerle birleşmesiyle oluşur (Sezgin, 2015, 6). Algılayan ve algılanan (özne ve nesne) arasındaki ilişki sonrasında ortaya çıkan mekânsal deneyim, bedensel kavrayışa bağlı oluşan duygu ve düşünce ekseninde ortaya çıkan sezgilerin çakıştırılmasıyla ortaya çıkan kişisel deneyimlerdir (Aydın, 2008, 151). Kentsel deneyim; zaman, mekan ve boşlukların ortak deneyimleridir ve insanları birbirine bağlayan sosyal hayatın yaratılmasında mekan ve boşluk deneyimi belirleyicidir (Erdönmez, vd., 2005, 71). İnsanlar ve mekanlar arasındaki etkileşim; bilişsel, davranışsal ve duygusal olmak üzere sıralanır (Hashemnezhad, vd., 2013, 5). Etkileşimin bilişsel yönleri mekansal algıyla bağlantılıdır, etkileşimin davranışsal yönleri insanlar ve çevre arasındaki faaliyetler ve işlevsel ilişkilerle bağlantılıdır, yer ile duygusal etkileşim yerden memnuniyet ve bağlanmayla ilişkilidir (Hashemnezhad, vd. 2013, 5). Mekansal deneyime bağlı olarak mekan ve kullanıcılar arasında oluşan bağlar; meydan-kentsel aidiyet ilişkisi, meydanı tanıma ve güven ilişkisi, meydana anlam yükleme başlıklarında değerlendirilmektedir.

Meydan-Kentsel Aidiyete İlişkisi

Çevresel imge; kimlik, yapı ve anlamdan oluşur ve nesnenin tanımlanabilmesini, böylelikle diğer şeylerden ayırıştırılmasını ve bir varlık olarak kabul edilmesini gerekli kılar (Lynch, 2010, 8). Kentsel kimlik bir kenti diğer kentlerden ayıran, o kenti o kent yapan, temsil eden özelliklerdir (Ocakçı, vd., 2012, 226). Kentsel kimlik bileşenleri; doğal çevre özellikleri, yapılanmış çevre özellikleri ve sosyal çevre özellikleridir (Ocakçı, vd.,

2012, 226). Yapılanmış çevre özellikleri; yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve sembol olmuş elemanlar ölçeğinde ele alınır (Ocakçı, vd., 2012, 226). Yerleşim ölçeğindeki kimlik öğeleri; binalar, sokaklar ve caddeler, meydanlar ve yerleşim bölgeleridir (Ocakçı, vd., 2012, 226). Kentlilerin kentlerini diğer kentlerle karşılaştırarak nasıl değerlendirdikleri kentsel kimliği tanımla açısından önemlidir. Lalli kentsel kimlikle ilgili teorik çalışmalara bağlı olarak beş değerlendirme başlığı ortaya koyar: kent sakinlerinin kendi şehirleri ile diğerleri arasında karşılaştırma yapması, şehrin algılanan teklifi ve özel karakterini yansıtan “değerlendirme”, öznel çevre sürekliliğinde kentsel çevrenin önemini anlatan ve kent sakinlerinin kendi geçmişleri ile şehir arasındaki kişisel deneyimlerinin bağlantılarını yansıtan “süreklilik”, şehirde genel bir varlık duygusunun ölçümünün amaçlandığı, genel olarak bağlılık ve aidiyet duymayı ifade eden “ek”, kentteki günlük deneyimlerin etkilerini kapsayan, kentsel çevrede üstlenilen eylemlerin sonucu olarak kabul edilen ve başarılı bir bilişsel yönelimin ifadesi olan “aşinalık” ve kentin önemine bağlı kalarak kişisel olarak kentte kalma “taahhüdü” (Lalli, 1992, 294–295). Yere/mekana bağlanmada; aşinalık, demografik özellikler ve kültür etkilidir (Ujang, 2015, 713).

Meydanı Tanıma ve Meydanda Kendini Güvende Hissetme

Bir kentin gerçek sahibi o kentte yaşayan, kentle bütünleşen ve kendisini kente ait hisseden, yaşadığı kente karşı sorumluluk duyan bireylerdir (Kentleşme Şurası, 2009, 109). Kentlilerin kentsel mekanlarda kendilerini güvende hissetmeleri önemlidir. Kentsel güvenlik; kentte yaşayan bireylerin uygarlık dışı davranışlara gitmemesi, her kentlinin kentin her alanında gece ve gündüz güvenlik içinde olduklarını bilmeleri, hissetmeleridir (Kaypak, 2016, 36). İnsanlar; bildiklerine güvenip bilmedikleri tehlikeli şeylerden korkarlar; gördükleri, duydukları, dokundukları, tattıkları ve hissettikleri şeylerden, yani duyu organları ile algılayabildiklerinden korkmazlar (Kaypak, 2016, 39). Kendini güvende ve huzur içinde hissetme kendini o yere ya da herhangi bir şeye ait olarak görmeyi yansıtır. İnsanlar kendilerini güvende olduklarını hissettikleri, tanıdık olan mekanlara ait hissederler. Bireyin aidiyet ve diğerlerine güven duygusu geliştirmeksizin, kendisini bir kişinin, bir grubun ve toplumun parçası olarak algılayamazlar (Duru, 2015, 38).

Meydana Anlam Yükleme

Kentsel mekanda anlam; mekana kimlik kazandıran, o çevrede yaşayanlarca doğrudan açıklanamayan ama varlığının farkında olunan bir kavram olarak değerlendirilir (Solak, 2017, 20). Çevresel anlam, çevrenin sunduğu sözsüz mesajları bireyin duygusal algısıyla kavraması sonucunda belirlenen özelliklerden oluşur (Kancıoğlu, 2005, 60). Kentsel mekanlar, kentlilerin kültürlerini, gelenek ve göreneklerini, yansıtan anlam yüklü mekanlardır. Mekanın anlamı fiziksel açıdan işaret, malzeme, renk, biçim... gibi somut öğelerle oluşur (Solak, 2017, 19). Yere bağlılıktaki duygusal faktörler; fiziksel faktörler, sosyal faktörler, kültürel

faktörler, kişisel faktörler, anılar ve deneyimler, yer memnuniyeti, etkileşim ve aktivite özellikleri, zaman faktörü olarak sıralanır (Hashemnezhad, vd., 2013, 9). Geçmişle bağlantılı olma, çocukluktan itibaren meydana ilgili anıların birikmiş olması, kişi ya da toplum için çok önemli bir olayı-anı simgelemesi meydana anlamını artırır. Anlam yüklenen mekanlar kendilenebilir yani kendimize ait kılınabilir. Bireyler çevreyi anlamlandırırken, bireysel deneyim, kişilik özellikleri, bireyin duygusal yapısı, ortamda bulunma amacı vb. gibi özellikler etkili olmakta; çevre, sahip olduğu veya tasarımcının yüklediği anlamdan daha farklı yorumlanabilmektedir (Kancioğlu, 2005, 60).

3.2. Mekansal Organizasyon ve Kentsel İmaj Ögelerine Bağlı Fiziksel Faktörler

Mekansal bağıllık üçlü modelinde bilişi oluşturan bileşenler; yaşam, biliş ve davranış olarak sıralanır (Scannell, vd., 2010, 2). Modelden hareketle biliş haritaları yaşam sürecini ve mekansal deneyimi yansıtan göstergeler olarak ele alınırlar. İnsanlar duyu organları ile çevrelerinden bilgiler alırlar ve bu bilgileri belleklerinde depolarlar. Biliş haritaları kişilerin çevresel algılarına bağlı olarak oluşan zihinsel resimler olarak kabul görürler. Biliş haritalarında değerli, önemli şeylerin neler olduğu görülür (Downs, vd., 2011, 313). Kişilerin yaşam çevresindeki olguların kalitesi ve konumlarıyla ilgili bilgi kodlanması ve depolanmasına yarayan ve psikolojik dönüşümlerden oluşan bir süreç olarak tanımlanan bilişsel haritalamaları; insanın bir yerle ilgili olarak geliştirdiği iç imgeler olarak kabul edilirler (Lynch, 2010, 51). Çevre hakkında edinilen bilgiler, insan zihninde depolanır, hatırlanır ve bir çevrede dolaşırken veya başkalarına o çevreyi tanımlarken, bu bilgiler deşifre edilerek geri çağırılır (Çanakçıoğlu, 2011, 14). Günlük hayatta bilmemiz gereken iki temel bilgiyi (olayların konumları ve nitelikleri) sunarlar (Downs, vd., 2011, 314). Biliş haritaları; karmaşık, soyut, seçici, genelleştirilmiş, eksik, şematik, mekanları yüzeysel olarak yansıtan, mevcut bazı öğelerin yer almadığı, yön ve konum açısından dönüşümlerin görülebildiği anlatımlardır (Downs, vd., 2011, 315). Bilişsel haritalar kenti pratik ve duygusal açıdan kodlama sağlayıp kişiye güven verdiği için faydalıdır (Lynch, 2010, 87).

3.3. Mekansal/Tarihsel Süreklilik ve Kamusal Belleğin İnşası

Çalışma; mekansal süreklilik-tarihsel süreklilik, kamusal bellek, meydanlardaki biçimsel değişiklikler ve işlevsel özellikler konu başlıklarında ele alınmaktadır.

Mekansal Süreklilik-Tarihsel Süreklilik, Kamusal Bellek
Kentlerin dokusu tarihi süreçte meydana gelir. Farklı dönemlerdeki izler üst üste birikerek kentlerin ruhunu ve kimliğini oluşturur (Rossi, 1982, 29; Schulz, 1980, 108). Aynı zamanda bu izler o kentlerde yaşayan toplumların kentleri kendilemelerinin izleridir (dikilitaşlar, anıtsal yapılar, zafer takları... gibi öğeler). Bellek geçmişin saklama ve yeniden meydana getirme

yeteneğidir ve ansal bir işlemdir (Özak, vd., 2009, 147). Kamusal bellek aynı olayları yaşamış bireylerin anılarının ortak paydada buluşması olarak tanımlanan kültürel bir arşivdir. Başka bir açıdan kamusal bellek, bireylerin kendilerinin deneyimlemedikleri ancak kültürel yapıntılardan öğrendikleri geçmiş bilgisidir (Atık, vd. 2014, 3). Spiro'ya göre kentler ve onların dönüşümleri, zaman ve mekanın sürekliliğinin somutlaşmış halleridir (Spiro, 1991, s. 16). Belleğin kendisiyle ilgili olarak bugüne ilişkin deneyimimiz, büyük ölçüde geçmiş hakkındaki bilgimize dayanır. Günümüzün dünyasını, geçmişin olaylarıyla ve nesnelere nedensellik bağlantıları içindeki bir bağlamda, yani geçmişin, o anda yaşamadığımız olayları ve o anda algılamadığımız nesnelere bağlamında yaşarız (Connerton, 2014, 9). Toplumsal bellek; geçmişin imgeleri bir araya gelince, o sırada var olan toplumsal düzeni meşru gösterirler. Herhangi bir toplumsal düzene katılmış bulunanların, ortak anılarının olduğu varsayılmaktadır (Connerton, 2014, 11). Günümüzle ilgili deneyimlerimizin büyük ölçüde geçmiş hakkında bildiklerimizin üzerine oturduğu ve genellikle geçmişle ilgili imgelerimizin, var olan toplumsal düzeni meşrulaştırmaya yaradığı söylenebilir (Connerton, 2014, 12). Bu imgeler arttıkça kamusal bellek güçlenmekte, kamusal belleğin geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki köprü görevi güçlenmekte, kamusal kimliği, kamusal sürekliliği ve kamusal köklülüğü etkilemektedir. Bu bağlamda meydanlar toplumun karşılaşma yeri, kolektif belleğin oluştuğu "biz" bilincinin geliştiği alanlardır.

Meydanlardaki Biçimsel Değişiklikler

Meydanlar fonksiyonları ve biçimlerine bağlı olarak iki temel başlıkta kategorize edilir (Moughtin, 2003, 87). Sitte organik kent dokusundaki özelliklerden hareketle meydanların estetik belirleyicilerini kapalılık, serbest heykelsi kütle, biçim ve anıt olarak sınıflandırırken; Zucker meydanları biçimsel özelliklerine göre; kapalı, dominant, çekirdek, grup ve amorf biçimli meydanlar olarak sınıflandırır (Carmona, 2003, 143–145). Krier kare-daire-üçgen gibi asal biçimlerini düzenli ve düzensiz farklı varyasyonlarına bağlı olarak meydan tipolojileri geliştirir (Krier, 1991, 29). Planlı ya da plansız ortaya çıkan biçimsel değişiklikler meydanın tanıdıklık, aşına olma özelliklerini etkiler. Kullanıcılar kentteki yaşam sürelerine bağlı olarak değişikliklerden haberdar olurlar. Değişiklikler kullanıcılarca meydanın ruhuna uygun ya da aykırı bulunabilir.

İşlevsel Özellikler

Avrupa'da Ortaçağ dönemine kadar meydanların; ticaret, geçit törenleri, gösteri meydanları, kilise ve belediye meydanları olma gibi fonksiyonları bulunur (Krier, 1991, 19). Kamusal mekanlardaki aktiviteler; her biri farklı fiziksel çevreleri gerektiren üç aktiviteye ayrılır: zorunlu aktiviteler (çalışmak, okula gitmek... gibi), isteğe bağlı aktiviteler (dış koşullar oluştuğunda gerçekleştirilen, hayattan zevk almak için yapılan aktiviteler) ve sosyal aktiviteler (aynı mekanda hareket eden ve varlık gösteren insanlar arasındaki aktif ve etrafı seyretme gibi pasif aktiviteler) (Şekil

3) (Gehl, 2011, 9). Meydanlarda su, yeşil, anıt gibi mekânsal öğeler aktivite alanlarının oluşmasına katkıda bulunurlar.

	Fiziksel çevrenin kalitesi	
	Kötü	İyi
Zorunlu aktiviteler	●	●
İsteğe bağlı aktiviteler	●	●●●
Sosyal aktiviteler	●	●

Şekil 3. Dış mekan kalitesi ve dış mekan aktivitelerinin ortaya çıkma oranları (Gehl, 2011, 11).

Meydanların kentlilerin günlük yaşamlarındaki yerleri; meydanların kent içindeki konumlarına, meydanları kuşatan binaların işlevsel özelliklerine, ilişkili oldukları diğer kentsel mekanların işlevsel ve biçimsel özelliklerine göre değişebilir.

4. TRABZON BELEDİYE MEYDANI

4.1. Konumu ve Genel Özellikleri

Çalışma alanı; Trabzon-Belediye Meydanı'dır. Kamu, dini, ticari ve sosyal işlevli binalarla çevrelenen Belediye Meydanı; kentin Uzun Sokak, Maraş Caddesi, Kunduracılar Caddesi, Gazipaşa Caddesi, Taksim Yokuşu ve Tanjant Yolu'nu buluşturan bir noktadadır. Kentin içi dolmuş trafiğinin başlangıç noktalarından birisidir. Kentin Uzun Sokak, Maraş Caddesi ve Kunduracılar Caddesi'nin doğu yönündeki başlangıç noktasıdır. Kentin en eski iki meydanından biri olup günümüzde meydan özelliğini devam ettiren tek meydanıdır (Şekil 4).

Belediye Meydanı; Meydan, Meydan-ı Şarki, Gavur Meydanı, Hürriyet Meydanı, Taksim Meydanı, Atatürk Alanı, Belediye Meydanı gibi farklı isimlerle anılmakla birlikte meydandaki Be-



Şekil 4. Belediye Meydanı'nın kent içindeki konumu, ilişkili olduğu yollar ve bölgeler.

lediye Binasına bağlı olarak yaygın şekilde “Belediye Meydanı” olarak isimlendirilir (Karaçavuş, 2010, 79). Meydan batı yönünde Uzun Sokak, Maraş Caddesi ve Kunduracılar Caddesini birleştiren Gazipaşa Caddesi ile sınırlanır. Limonlu Sokak meydanı güney yönünde sınırlandırırken aynı zamanda Yavuz Selim Bulvarı (Tanjant Yolu) ve Taksim Caddelerine bağlar. İskele Caddesi meydanın kuzey yönünde meydanın içinden geçen servis yoludur. İskenderpaşa Camii, Belediye Binası, anıt çınar ağacı meydanın doğu yönünde, yeşil park alanı (Millet Bahçesi), Atatürk Heykeli ve Suluhan binası meydanın batı yönündedir. Eski Gazeteciler Cemiyeti binası ve Tanjant Yolu meydanın güney yönünde, eski konsolosluk binaları meydanın kuzey yönündedir (Şekil 5).

4.2. Trabzon Belediye Meydanı'nın Tarihsel Süreçteki Değişimi

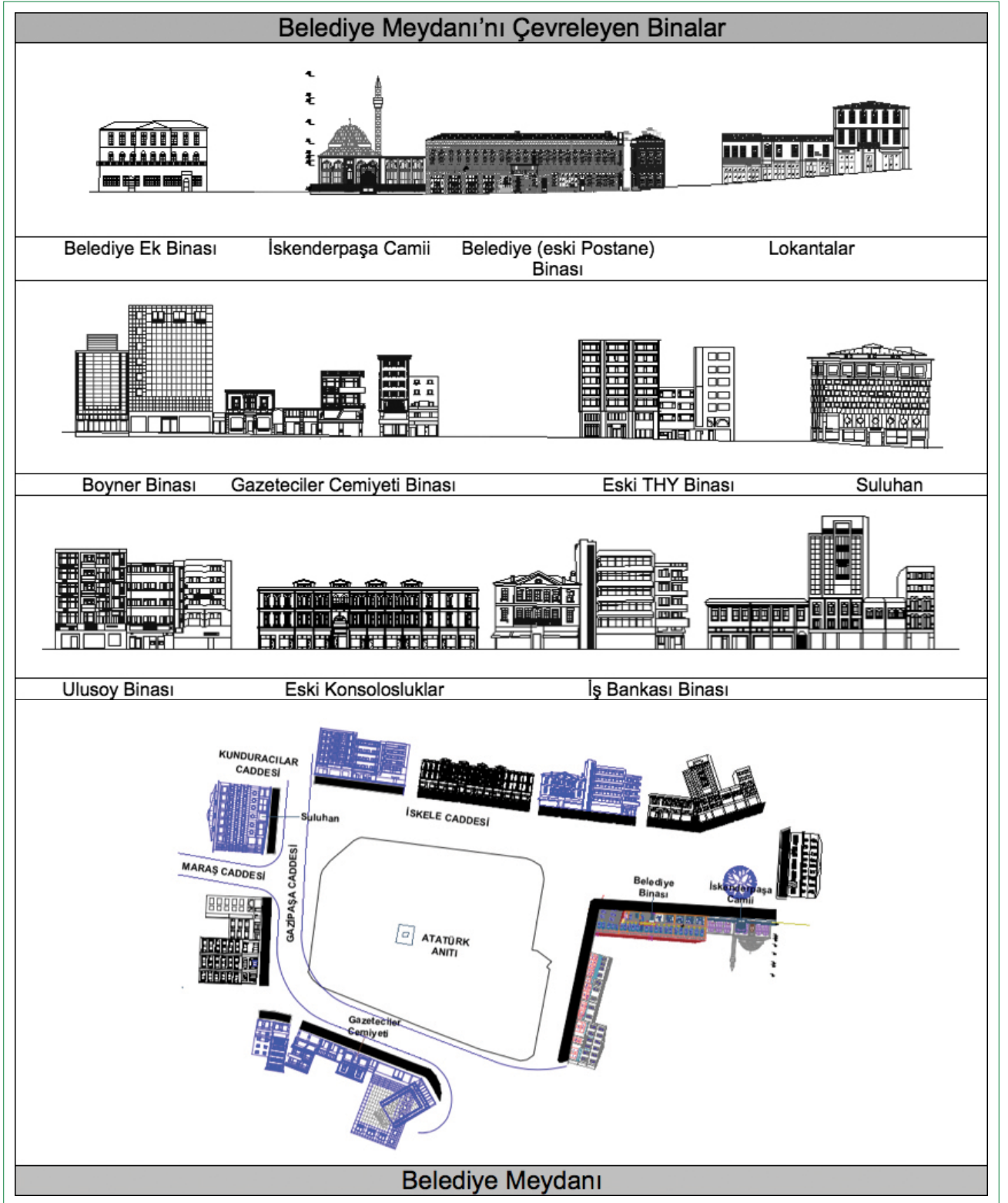
Kentin tarihi çekirdeği; Tabakhane ve Zağnos dereleri arasında kalan alandır. M.Ö. 7. yy'dan önce bölgede Kolkhlar, Driller, Makronlar gibi yerli kavimler, M.Ö. 7. yy'dan sonra İyon kökenli Miletoslular, M.Ö. 6. yüzyılda Persler, M.Ö. 280 yılında Pontuslar, M.Ö. 66 yılında Romalılar ve M.S.395 yılında Doğu Roma/Bizans İmparatorluğu hakimdir (www.trabzon.gov.tr/). 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet Amasya valisi Hızır Bey'i Şeyh Cüneyd'e karşı Trabzon'u müdafaa etmesi için görevlendirir, o da Meydan-ı Şarkıye'de karargahını kurar ve 1461 yılında Osmanlı İmparatorluğu kenti alır (www.trabzon.gov.tr/). Kentte 1245, 1319 ve 1867'li yıllarda yangınlar, 1347'li yıllarda yangın ve depremler, 1914 ve 1915 yıllarında Rus donanmasıyla yapılan bombalanmalara bağlı olarak hasarlar meydana gelir (trabzonvakfi.org.tr). 19. yy'ın ikinci yarısında Trabzon'un genel yerleşimine bakıldığında; şehrin doğusunda gayrimüslimlerin batısında Müslümanların yerleştiği ve her toplumun kendi yaşantısını yansıtan kent meydanına sahip olduğu görülür (Karaçavuş, 2010, 74). Kentin doğusundaki meydan bu bölgede daha çok gayrimüslimlerin bulunması nedeniyle “Gavur Meydanı” ya da “Meydan-ı Şarkıye”, kentin batısındaki meydan daha çok bayram kutlamalarının yapıldığı “Kavak Meydanı”dır (Karaçavuş, 2010, 74). Trabzon'la ilgili eski gravürlerde meydan; dikdörtgen bir boşluk olarak görülür. Gavur Meydanı eski devirlerde hipodrom olarak kullanılır (Yılmaz, 2006, 30). 1817–1819 yılları arasında bütün Karadeniz'i dolaşan P.M. Bijişkyan'a göre Gavur Meydanı'nın boyu 278 kadem (yaklaşık 85 m), eni 180 kademdir (yaklaşık 55 m) (Karaçavuş, 2010, 80). Fallmerayer 1840'da meydanı “geniş, dört köşe, çimenlik, yarı yıkık evlerin ve depoların, hanların, yatakhanelerin, çeşmenin ve bahçe duvarlarının çevrelediği bir alan olarak tanımlar ve meydanın ortasında mermer sütunlara oturtulmuş suyu kesik kemerli bir şadırvanın bulunduğunu bildirir (Karaçavuş, 2010, 80). 1869'da Trabzon'da bulunan T. Deyrolle'ye göre zengin Ermeni ve Rumların evlerine yakın olan meydanda cami, konsoloshaneler, gemi acenteleri, oteller bulunur, meydana birkaç ağaç dikildikten sonra ise Trabzon'un Champes-Elyses'si hali-

ne geldiği söylenir (Karaçavuş, 2010, 81). 1888 yıllarında kentteki Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Yunanistan, Belçika, Amerika, İspanya ve Felemenk devletlerinin konsolosluklarının bu meydanda bulunması, meydanın limana yakın olması ve İpekyolu kervanlarının uğrak noktasında bulunması kentin cazibe merkezinin Meydan-ı Şarkıye'ye kaymasına neden olur (Çicek, 2015). Meydan Nisan 1916'da Rusların Erzurum Caddesi'nden Belediye Meydanı'na inerek şehri işgali gibi pek çok tarihi olaya tanıklık eder (www.cografya.gen.tr/). Meydan eskiden idamların uygulandığı bir alanken günümüzde gösteri ve mitinglerin merkezidir.

Cumhuriyet dönemi sonrasında meydanda planlı değişiklikler yapılır. İlk değişiklikler 1937'de J.H. Lambert tarafından hazırlanan “Lambert Planı” ile başlar (www.skb.gov.tr). Bu dönemde meydanın güney yönünde Taksim Yokuşu üstünde Abdullahpaşa Çeşmesi ve Su Maksemisi bulunur. Bu yüzden meydanın diğer bir adı da “Taksim Meydanı”dır. Ayrıca Sümer Sineması/Opera Binası, İskenderpaşa Medresesi, eski Suluhan binaları, Gazipaşa Caddesi'nin meydanla buluştuğu noktada Şems Oteli meydanın önemli binalarındandır. 1970'lere gelindiğinde Sümer Sineması, İskenderpaşa Medresesi, Şems Oteli ve Su Maksemisi yıkılır. Meydanda yeşil park alanı içine Atatürk Anıtı yerleştirilir. Anıta bağlı olarak meydana “Atatürk Meydanı”da denilir. 1970'de Trabzon İmar Planında yeşilin, yaya ve taşıtın bir arada olduğu bir meydan çözümü görülür. 1987'de İlave İmar Planıyla meydandaki anıt ve park alanının bir trafik adası konumuna geldiği görülür. Şehrin ana ulaşım noktası (otobüs ve dolmuş ulaşımı) olarak meydan yoğun olarak kullanılır. 2002'de Trabzon Merkez Revizyon İmar Planıyla park bölgesi ile belediye arasındaki alan trafiğe kapatılarak meydanda yaya sürekliliğinin kısmen sağlandığı görülür. Bu dönem içinde tarihi Suluhan binası yıkılır ve onun yerine yeni Suluhan Binası bina inşa edilir. Aynı şekilde Tanjant Yolu hayata geçirilerek meydanın güney sınırı yeniden şekillenir. 2010'daki Meydan Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarım Projesiyle İskenderpaşa Camii'nin meydanla bütünleşmesi sağlanır ve meydan büyük bir oranda taşıt trafiğine kapatılır (Trabzon Ortahisar Belediyesi Arşivi). Son yapılan düzenlemelerle birlikte meydanın doğu-batı yönündeki mesafesinin yaklaşık olarak 214 m, güney-kuzey yönündeki mesafesinin yaklaşık 114 m olduğu görülür (Şekil 6).

Planlama dönemlerinde işlevi ve anlamsal özellikleriyle meydanın bütüncül yapısını etkileyen binalardan bazılarındaki değişiklikler şöyledir:

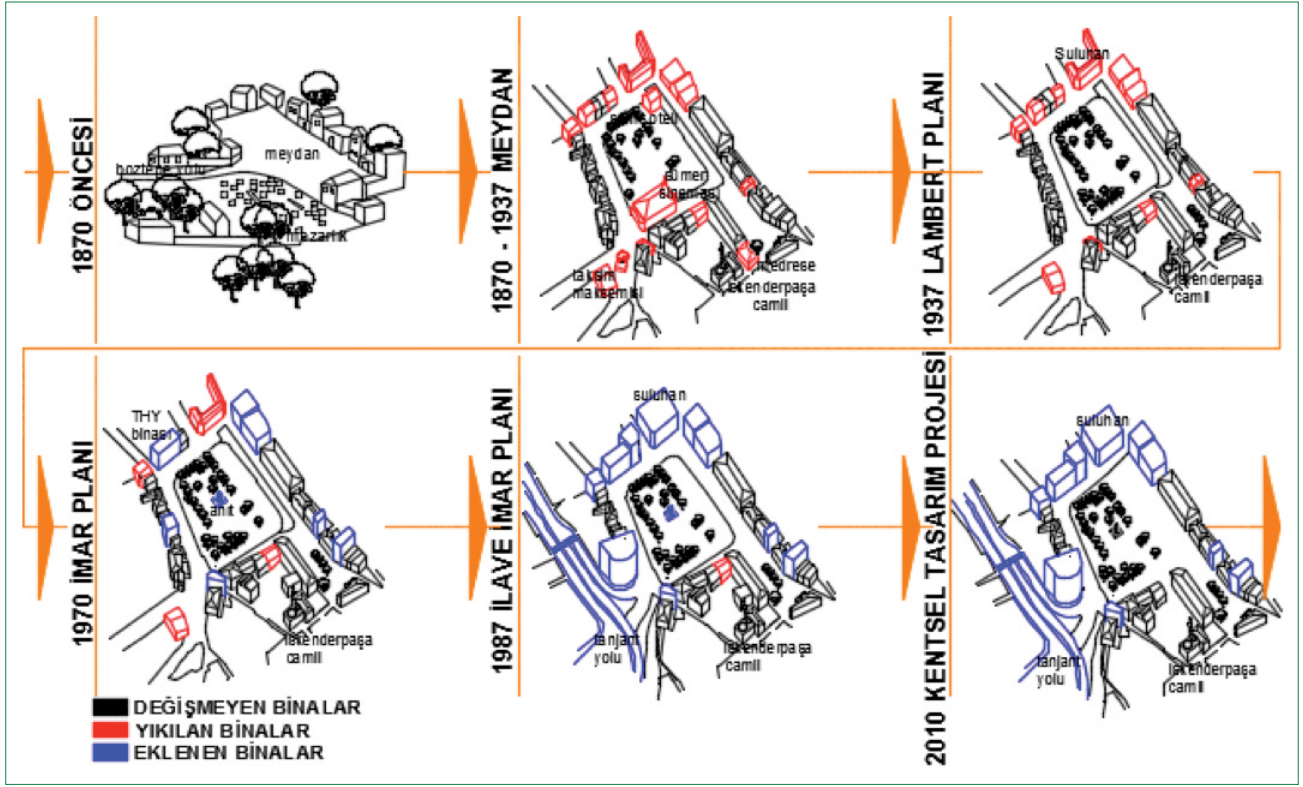
- İskenderpaşa Medresesi:1529'da cami avlusunun sağ tarafında 'U' şeklinde inşa edilen bina 1950'de yıkılır (Kılıç, 2008, 12) (Şekil 7a). Medresenin kapısı cami avlusunun giriş kapısı olarak halen kullanılmaktadır.
- Taksim Su Maksemisi ve Abdullahpaşa Çeşmesi: Meydanın güneydoğusunun en uç noktasında konumlanan Su Maskemi içindeki su terazisi ve su havuzu ile suyun şehre dağıtılması-



Şekil 5. Belediye Meydanı'nın mevcut hali.

nı sağlamaktaydı (Özer, 2011, 145). Su Maksemi'nin önünde 1844 yılında inşa edilen Abdullahpaşa Çeşmesi 1950'lerdeki

yol genişletme çalışmalarına bağlı olarak Zağnos Kulesi'nin doğusuna taşınır (www.trabzon.gov.tr) (Şekil 7b).



Şekil 6. Farklı planlama dönemlerinde meydanı çevreleyen binalar (Özdoğan, vd., 2013, 265–267).

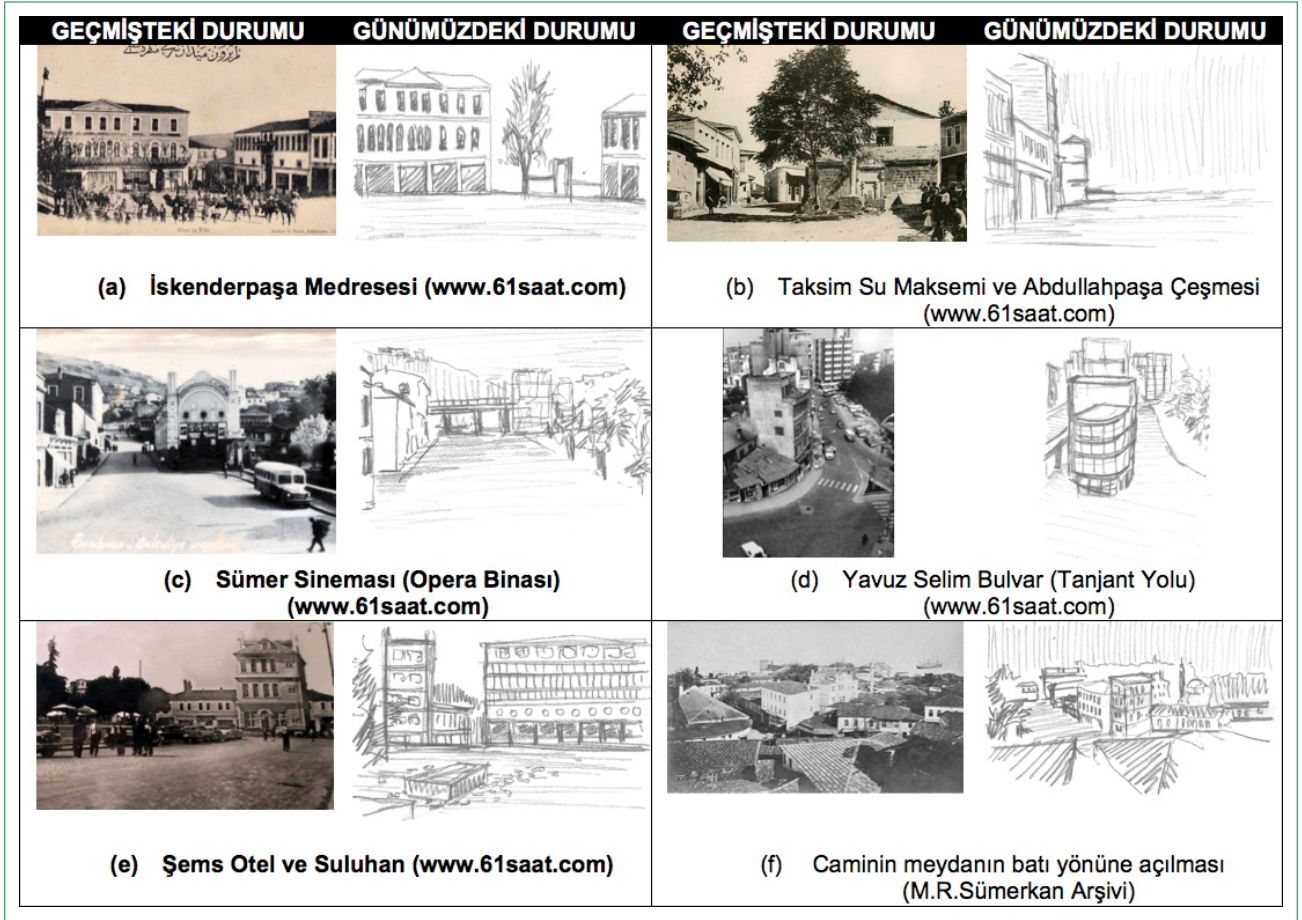
- Sümer Sineması/Opera Binası: Yeşil park alanının güneydoğusunda Art Nouveau akımını yansıtan bina; 1912’de inşa edilir ve 1958’de yol genişletme çalışmalarıyla yıkılır (Kale Kültür Sanat, 2017) (Şekil 7c).
- Atatürk Anıtı: Heykeltıraş Hüseyin Anka Özkan tarafından tasarlanan anıt; 6.1 m²’lik alan ve 3.68 m’lik yükseklikte olup yeşil park alanı içinde 30 Ağustos 1950’de açılır (www.filozof.net) (Özer, 2011, 103).
- Tanjant Yolu: Yapımı 1984–2005 yılları arasında tamamlanan yol meydanın güney sınırını oluşturur (v3.arkitera.com) (Şekil 7d).
- Şems Otel ve Şadırvan: Meydanın kuzeybatı ucunda konumlanan Şems Otel ve yanındaki şadırvan kuzey yönden yani Gazipaşa Caddesi’nden meydana geçişi noktasındaydı. Zemin katı lokanta, üst katları konaklama olarak kullanılan otel yol genişletme çalışmalarına bağlı olarak yıkılır (Özer, 2011, 107). (Şekil 7e).
- Suluhan Binası: Meydanın batısındaki Suluhan; 19. yy’da inşa edilmiş ‘L’ planlı iki katlı bir yapıdır (www.restorasyonforum.com). İçinden su çıktığı için “Suluhan” ismini alır (Özer, 2011, 113). Alt katında dükkanlar, üst katında kahvehane ve otelin bulunuyordu (Şekil 7e).
- Belediye Binası/Eski Posta ve İtfaiye Binası ve İskenderpaşa Camii’nin meydanın batısıyla birleştirilmesi: Belediye Binası 1882 yılında İskenderpaşa Camii ve İskenderpaşa Medresesi’nin batı tarafında inşa edilir. Uzun yıllar Belediye Binası olarak kullanılır ve bu süre zarfında binaya güney

yönünde bazı eklemeler yapılır. 2010 yılı “Meydan Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarım Projesi” kapsamında binaya sonradan eklenen güney yönündeki birimler yıkılarak bina restore edilir. 2015 yılındaki yıkımlarla caminin batı yönünün açılarak meydanla bütünleşmesi amaçlanır. Bölgede 2017’de yeraltı çarşısı yapılır. Belediye Hizmet Binası 2010 yılından itibaren Atapark’ta yeni yapılan binasına taşınarak meydandaki eski Belediye Binası’nın varlığı sembolik olarak devam ettirilir (Şekil 7f).

5. Bulgular

Belediye Meydanı kullanıcılarının meydana aidiyet duyma hissi ile ilgili düşüncelerini tespit etmek için toplam 50 adet anket ve 37 adet bilişsel haritalama çalışması yapıldı. Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında; $n = N \times p \times q \times Z_{\alpha/2} / (N - 1) \times d^2$ formülü kullanıldı (Yazıcıoğlu vd., 2004). Formülde Trabzon-Ortahisar merkezi nüfusu 332 504 olarak alındı. Formüldeki ($N=332\ 504$, $p:0,8$, $q:0,2$, $d:0,1$ ve $\alpha:0,05 \rightarrow Z_{\alpha}: 1,96$) değerler kullanılarak $n:61$ değeri elde edildi. Anket çalışması ve bilişsel haritalama çalışması aynı anda yürütüldüğü için çalışma 50 kişiyle sınırlı tutuldu. Örneklem grubu Belediye Meydanı’na kullananlar arasından rastlantısal olarak seçildi. Sonuçlar yüzdeler ve çapraz tablolar yardımıyla yorumlandı.

Ankete katılanların %72’sini erkekler, %28’ini kadınlar oluşturdu. Katılımcıların %56’sı doğduğundan beri, %16’sı 30 yıldır,



Şekil 7. Meydana ait karşılaştırmalı fotoğraflar.

%18'si 20 yıldır, %4'ü 10 yıldır ve %6'sı 5 yıldır Trabzon'da yaşamaktadır. Doğduğundan beri Trabzon'da yaşayan katılımcıların %24'ü 30 yaşın altında, %15'i 30–40 yaş aralığında, %29'u 40–50 yaş aralığında ve %32'si 50 yaşın üstündedir. Ankete katılanların %46'sı Trabzon merkezde, %36'sı merkeze yakın semtlerde, %18'si merkeze uzak semtlerde yaşamaktadır (Tablo 1).

Bilişsel haritalamaya katılanların %76'sını erkekler, %24'nü kadınlar oluşturdu. Katılımcıların %59'u doğduğundan beri, %19'u 30 yıldır, %14'ü 20 yıldır, %5'i 10 yıldır ve %3'ü 5 yıldır Trabzon'da yaşamaktadır. Doğduğundan beri Trabzon'da yaşayan katılımcıların %24'ü 30 yaşın altında, %10'u 30–40 yaş aralığında, %33'ü 40–50 yaş aralığında, %33'ü 50 yaşın üstündedir. Ankete katılanların %43'ü Trabzon merkezde, %38'i merkeze yakın semtlerde, %19'u merkeze uzak semtlerde yaşamaktadır (Tablo 2).

5.1. Mekansal Deneyime Bağlı Davranışsal Faktörler Değerlendirilmesi

Kentsel Aidiyet

Ankete katılanların %68'i meydana her dolaştığında kendini

Tablo 1. Ankete katılanların genel özellikleri

Profil özellikleri	% değeri
Cinsiyet	
Kadın	28
Erkek	72
Yaş grupları	
-20	10
20–30	14
30–40	18
40–50	30
+50	28
Kentteki yaşam süreleri	
5 yıl	6
10 yıl	4
20 yıl	18
+30 yıl	16
Doğduğundan beri	56
Kentte yaşadıkları yerler	
Trabzon merkez	44
Merkeze yakın semtler	40
Merkeze uzak semtler	16

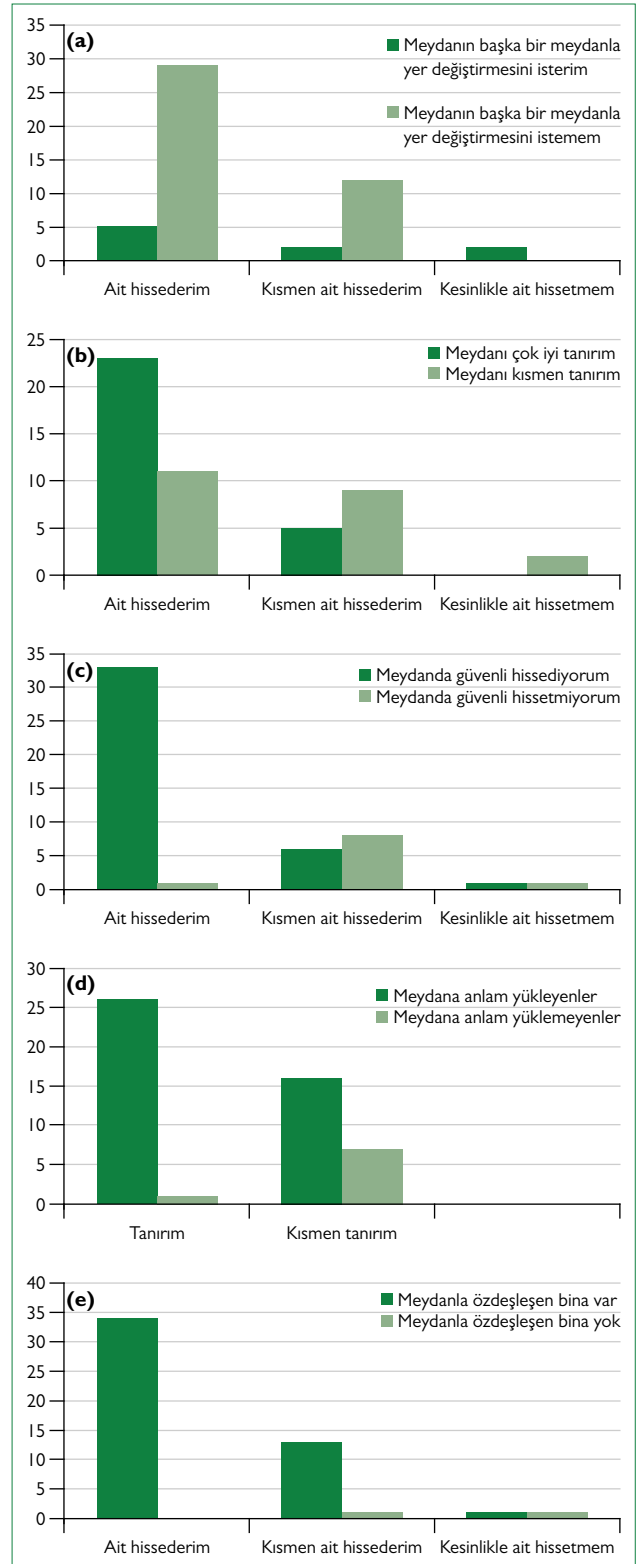
Tablo 2. Bilişsel haritalamaya katılanların genel özellikleri

Profil özellikleri	% değeri
Cinsiyet	
Kadın	24
Erkek	76
Yaş grupları	
-20	14
20-30	8
30-40	14
40-50	32
+50	32
Kentteki yaşam süreleri	
5 yıl	3
10 yıl	5
20 yıl	14
+30 yıl	19
Doğduğundan beri	59
Kentte yaşadıkları yerler	
Trabzon merkez	43
Merkeze yakın semtler	38
Merkeze uzak semtler	19

meydana ait hissettiğini, %28'i kısmen ait hissettiğini ve %4'ü meydana ait hissetmediğini belirtmektedir. Doğduğundan beri kentte yaşayanların %68'i kendini kente ve meydana ait hissetmekte, %29'u kısmen ait hissetmekte ve %3'ü ait hissetmemektedir. Katılımcıların %82'nin meydanın başka bir meydanla yer değiştirmesini istememekte, %18'i istemektedir (Şekil 8a). Meydanın başka bir meydanla yer değiştirmesini istemeyenler meydanı; "alıştığı evi gibi gördüğünü, onu rahatlatan bir yer olduğunu", "sevdiği bir yer olduğunu, "tarihi önemini olduğunu, "yüzyıllardır meydanın yerinde güzel ve özel olduğunu", "anıların olduğunu", "kendine has özelliklerinin olduğunu, değiştirilirse bu özelliklerini kaybedeceğini", "Trabzon'un kent kimliği ile özdeşleştiğini, kentin simgelerinden olduğunu", "ulaşımın merkezinde olduğunu" belirtmektedir. Meydanın başka bir meydanla yer değiştirmesini isteyenler meydanın "hoşlarına gitmediğini, hep aynı olduğunu", "son yenilemelerle tarihi dokusunun bozulduğunu", "yeşil alanın az olduğunu", "tarihi çarpırtıldığını", "oturma alanlarının yetersiz olduğunu" belirtmektedir.

Meydanı Tanıma ve Meydanda Kendini Güvende Hissetme

Katılımcıların %56'sı meydanı çok iyi tanıdığını belirtirken %44'ü meydanın belli bir kısmını tanıdığını belirtmektedir. Meydana kendini "ait" hissedenlerin %68'i meydanı çok iyi tanımakta, %32'si meydanı kısmen tanımaktadırlar. Meydana "kısmen ait" hissedenlerin %36'sı meydanı çok iyi tanımakta, %64'ü meydanı kısmen tanımaktadırlar. Meydana "ait hissetmeyenlerin" tamamı meydanı kısmen tanımaktadırlar (Şekil 8b). Meydana anlam yükleyenlerin %62'si meydanı çok iyi



Şekil 8. Aidiyet duymada mekansal deneyime bağlı davranışsal faktörler. (a) Aidiyet duyma-meydanın başka bir meydanla değişimi ilişkisi. (b) Aidiyet duyma-meydanı tanıma ilişkisi. (c) Aidiyet duyma-güven ilişkisi. (d) Meydanı tanıma-deneyime bağlı hatıralar/anımlar. (e) Aidiyet duyma-meydanla özdeşleşen bina ilişkisi.

tanımakta, %38'i meydana kısmen tanımaktadır. Meydana anlam yüklemeyenlerin %13'ü meydana çok iyi tanımakta, %88'i meydana kısmen tanımaktadır. Katılımcıların %78'i meydana dolaşırken “kendilerini güvende hissettiklerini”, %22'si “kendilerini güvende hissetmediklerini” belirtmektedir. Katılımcılar; “meydanın samimi, güvenilir bir yer olduğunu”, “şimdiye kadar tehlikeli bir olayın olmadığını”, “doğduklarından beri burada yaşadıkları için meydana tanıdıklarını”, “karakol binasının yakın olmasının güven duygularını pekiştirdiğini”, “yayalara açık olmasının”, “ulaşım ve ihtiyaçlara cevap vermesinin, meydana sevmelerinin” meydana güvenilir bulmalarında etkili olduğunu belirtmektedir. Meydanı güvenilir bulmayanlar “meydanda tanımadıkları kişilerin bulunmasının”, “kullanıcıların karma yapısının”, “çok kalabalık ve karmaşık olmasının”, “kaldırımların esnaf tarafından işgal edilmesinin”, “doğduklarından beri bu kentte yaşamamalarının” güven duygularını zedelediğini belirtmektedir. Kendini meydana güvende hissedenlerin %83'ü kendini meydana ait hissetmekte, %14'ü kısmen ait hissetmekte, %3'ü ait hissetmemektedir. Kendini meydana güvende hissetmeyenlerin %10'u kendini meydana ait hissetmekte, %80'ni kısmen ait hissetmekte ve %10'u kendilerini meydana ait hissetmemektedir (Şekil 8c).

Meydana Anlam Yükleme

Katılımcılar Belediye Meydanı'nın diğer kentlerde yaşayanlarca sırasıyla; “sıradan bir yer”, “itibarlı saygın bir yer”, “tarihi bir yer”, “mimari karakteri öne çıkan bir yer”, “tarihi kimliğini kaybeden bir yer”, “buluşma yeri”, “doğal bir yer”, “sıradan bir dinlenme yeri” olarak görüldüğünü düşünmektedirler. Meydanı çevreleyen binalardan katılımcılarca en çok anlam yüklenenleri sırasıyla; İskenderpaşa Camii, Belediye Binası, tarihi binaların tamamı, eski konsolosluk binaları, Gazeteciler Cemiyeti Binası, Suluhan Binası'dır. İskenderpaşa Camii'ne yüklenen anlamlar; “tarihi bir cami olması, Trabzon'un tarihinde önemli bir yerinin olduğunun düşünülmesi, meydanın asli bir unsuru olarak görülüyor olunması, en eski binalardan biri olarak görülmesi, cami yıkılırsa meydanın anlamının kalmaya çağının düşünülmesi” olarak sıralanmaktadır (Şekil 8d). İskenderpaşa Camii'ni meydana özdeşleştirenlerin %74'ü meydana aidiyet duymakta, %22'si meydana kısmen aidiyet duymakta, %4'ü meydana aidiyet duymamaktadır (Şekil 8e). Katılımcıların Belediye Meydanına ait olduğunu hissetmedikleri, meydanın görünümünü ve zihinlerindeki anlamlarını zedelediklerini düşündükleri binalar sırasıyla; Suluhan Binası, eski THY Binası, tarihi binaların dışındakilerin tamamı, Boyner Binası, Belediye Binası, İş Bankası Binası, Boyner+Tanjant Yolu grubu, İş Bankası+Ulusoy Binası grubu, Suluhan+Tanjant Yolu grubu, Tanjant Yolu, Maraş Caddesi köşesindeki binadır. Katılımcılar Suluhan Binası'nın “orantısız ve hantal bir kitlesi olduğunu, meydanın ortasında kalan bir beton yığını olduğunu, görünümünün uygun olmadığını, sıradan bir bina olduğunu, üzerindeki tabelaların kötü durduğunu, diğerleri kadar eski olmadığını, hayallerindeki meydanla uyummadığını, yıkılıp amacına uygun

olarak yeniden yapılması gerektiğini” belirtmektedirler. Tanjant Yolu; görüntü kirliliği yaptığı, meydanın güney sınırın belirlendiği, yol yapımı aşamasında çok özel mekanların yıkımına yol açtığı düşüncesiyle (Tanjant Yolu çocukluğumu elimden aldı) eleştirilmektedir. Katılımcıların %26'sı meydana çevreleyen tüm binaların yıllarca burada olduğu için bu binalara alıştıklarını, bunun için meydanın görünümünü ve zihinlerindeki anlamını zedeleyen herhangi bir bina bulunmadığını belirtmektedir.

5.2. Mekansal Organizasyon ve Kentsel İmaj Ögelerine Bağlı Fiziksel Faktörler

Bilişsel haritalar; K. Lynch'in ortaya koyduğu beş temel kentsel imaj ögesi bağlamında değerlendirildi. Bunlar; yollar, bölgeler, kenarlar, işaretler ve düğüm noktalarıdır (Lynch, 2010, s. 51).

- Yollar: Katılımcıların %92'sinin bilişsel haritalamalarında yollarla ilgili gösterimler bulunmakta, %8'de bulunmamaktadır. Bilişsel haritalarda 106 kez gösterilen yollar sırasıyla; Gazipaşa Caddesi, İskele Caddesi, Limonlu Sokak, Uzun Sokak, Maraş Caddesi, Taksim Caddesi, Kunduracılar Caddesi, Tanjant Yolu ve Taşbaşı Yokuşu'dur.
- Bölgeler: Katılımcıların %92'nin bilişsel haritalamalarında bölgelemeler bulunmakta, %8'de bulunmamaktadır. Katılımcılarca çizilen bilişsel haritalamada 38 kez gösterilen bölgelemeler sırasıyla; yeşil park bölgesine, meydanın tamamına, cami-belediye-yeşil park bölgesi grubuna, belediye-cami-belediye ek binası grubuna, yeşil park-eski konsolosluk bölgesine, dolmuş duraklarına, kültür merkezine, Uzun Sokak-Kunduracılar Caddesi arasındaki bölgeye, Taksim Caddesi-köşe başı eczane grubuna aittir.
- Kenarlar: Katılımcıların %76'nın bilişsel haritalamalarında kenar yüzeyleri ile ilgili gösterimler bulunmakta, %28'de bulunmamaktadır. Bilişsel haritalamada toplam 73 kez gösterilen kenarlar sırasıyla; Belediye Binası'na, İskenderpaşa Camii'ne, cami yönündeki lokantalara, Suluhan Binası'na, eski konsolosluk binalarına, Gazeteciler Cemiyeti Binası'na, güney yöndeki binalara, kuzey yöndeki binalara, eczane ve fırına, eski TYH Binası'na, kültür merkezine, çay ocaklarına ve Belediye Ek Binası'na aittir.
- İşaretler: Katılımcıların %38'nin bilişsel haritalarında meydana işaret öğeleri belirtilmekte, %62'de belirtilmemektedir. Bilişsel haritalamada 21 kez gösterilen işaret öğeleri sırasıyla; Atatürk Anıtı, yeşil park alanı, merdivenler, Anıt Çınar ağacı, su ve havuzlar, cami avlu girişi ve TS Anıtı şeklindedir.
- Düğüm Noktaları: Katılımcıların bilişsel haritalamalarının %89'da düğüm noktaları ile ilgili gösterimler bulunmakta, %11'de bulunmamaktadır. Düğüm noktaları sırasıyla; yeşil park bölgesi, yeşil park bölgesi-belediye arası, yeşil park-Gazipaşa Caddesi arası, meydanın tamamı, cami-Belediye Binası arası, cami yönündeki lokantalara, cami-belediye-yeşil park grubu, kültür merkezi-meydan arası ve Tanjant Yolu şeklinde gösterilmektedir.

Biliş haritalarında en çok çizilen imaj öğeleri; Gazipaşa Caddesi (yol-%28), park bölgesi (bölge-%24), Belediye Binası (sınır-%23), park bölgesi (odak noktası-%18) ve Atatürk Anıtı ve park bölgesi (işaretler-%7)'dir. Bireysel bilişsel haritalarına bağlı olarak Belediye Meydanı'nın "toplumsal bilişsel" haritası oluşturulmaktadır (Şekil 9).

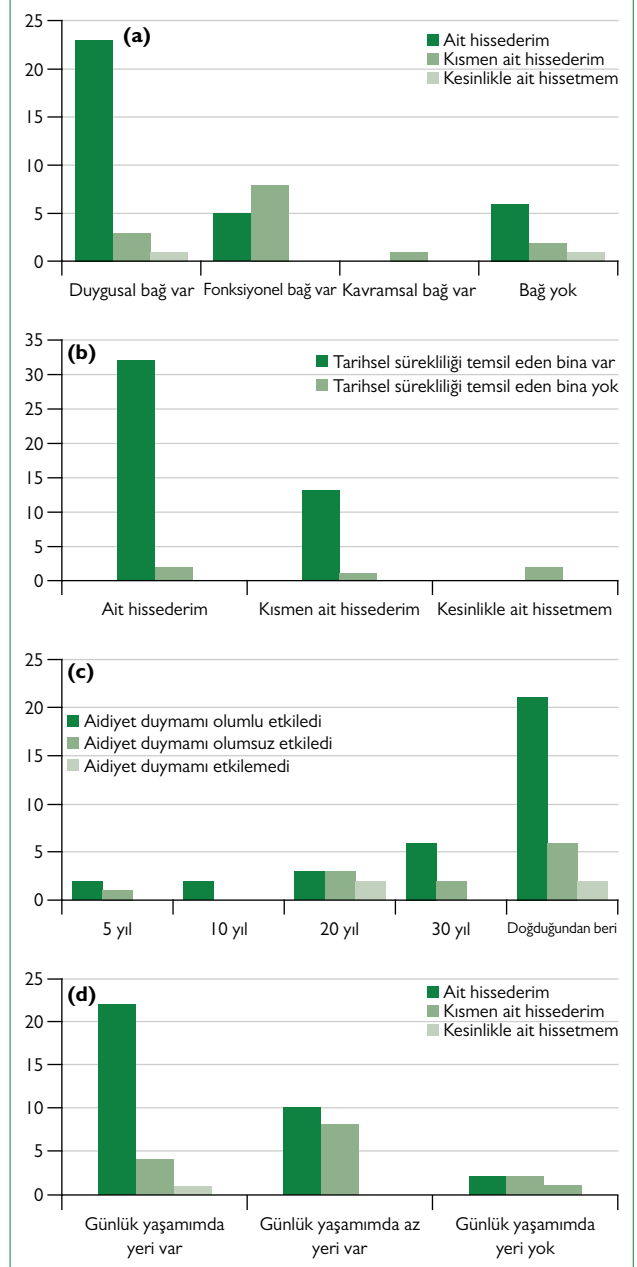
5.3. Mekansal/Tarihsel Süreklilik ve Kamusal Belleğin İnşası

Mekansal Süreklilik-Tarihsel Süreklilik, Kamusal Bellek

Kullanıcıların mekânsal deneyimlerine bağlı olarak meydana ilgili hatıraları; duygusal, fonksiyonel ve kavramsal olarak sınıflandırılmaktadır. Duygusal hatıralar; "çocukluğumu hatırlatıyor, geçmişi hatırlatıyor, evimi hatırlatıyor, idamları hatırlatıyor, Atatürk'ün Trabzon'a gelişini hatırlatıyor, Rus işgalini hatırlatıyor..." gibi meydana tanık olunan ya da bilgi sahibi olunan hatıralardır. Fonksiyonel hatıralar; "ortak mekanları buluşturan, ulaşımın merkezinde, karmaşık olması, kalabalık olması..." gibi kullanıma ait hatıralardır. Kavramsal hatıralar; meydanın "tarihi ve güzel" olarak hatırlanmasıdır. Kendini meydana "ait" hissedenlerin %67'sinin meydana duygusal hatırası, %18'nin kavramsal hatırası ve %15'nin herhangi bir hatırası bulunmamaktadır. Kendini meydana "kısmen ait" hissedenlerin %22'si meydana duygusal hatırası, %57'nin fonksiyonel hatırası, %7'nin kavramsal hatırası, %14'nün herhangi bir hatırası bulunmamaktadır. Meydana kendini "ait hissetmeyenlerin" yarısının duygusal hatırası, diğer yarısının herhangi bir hatırası bulunmamaktadır (Şekil 10a). Doğduğundan beri kentte yaşayanlardan meydana ve kente aidiyet hissedenlerin; %74'nün meydana ilgili duygusal hatıraları, %16'nın kavramsal hatıraları, %5'nin fonksiyonel hatıraları, %5'nin herhangi bir hatırası bulunmamaktadır. 30 yıldır kentte yaşayanlardan kendini meydana ait hissedenlerin %83'nün duygusal hatıraları, %17'nin kavramsal hatıraları bulunmamaktadır. 20 yıldır kentte ve meydana bulunanlardan kendini meydana ait hissedenlerin %17'nin duygusal hatıraları, %17'nin kavramsal hatıraları ve %66'nin herhangi bir hatırası bulunmamaktadır. 10 yıldır kentte yaşayanlardan kendini meydana ait hissedenlerin tamamının meydana kavramsal hatıraları bulunmamaktadır. 5 yıldır kentte yaşayanlardan aidiyetlik hissedenlerin yarı yarıya duygusal ve kavramsal hatıraları bulunmamaktadır. Katılımcılar tarihsel sürekliliği temsil eden binaları sırasıyla; Belediye Binası, İskenderpaşa Camii, İskenderpaşa Camii+Belediye Binası grubu, eski binalar, anıt ağaç+İskenderpaşa Camii+Belediye Binası grubu, Belediye Binası+konsolosluk binaları grubu, Anıt Çınar Ağacı, THY Binası, Gazeteciler Cemiyeti Binası, yeşil park alanı, İskenderpaşa Camii+Belediye Binası+ek belediye binası+yeşil park alanı grubu, ağaçlar, Gazeteciler Cemiyeti Binası+İskenderpaşa Camii grubu olarak sıralamaktadır. Katılımcıların %40'nın Belediye Meydanı'nda geçmişte var olan fakat günümüzde bulunmayan binalarla ilgili herhangi



Şekil 9. Meydanın toplumsal bilişsel (biliş) haritalaması.



Şekil 10. Aidiyet duymada mekansal/tarihsel süreklilik ve kamusal belleğin inşası. (a) Meydana yüklenen anlam-aidiyet duyma ilişkisi. (b) Tarihsel sürekliliği temsil eden bina düşüncesi-aidiyet duyma ilişkisi. (c) Biçimsel değişiklikler-(yaşam süresi-aidiyet duyma ilişkisi. (d) Aidiyet duyma-meydanın günlük yaşamda yeri ilişkisi.

bir bilgisi bulunmazken, günümüzde bulunmayan binalardan hatırlanabilenleri; Sümer Sineması, İskenderpaşa Çeşmesi, İskenderpaşa Çeşmesi-İskenderpaşa Medrese-Su Maksemisi-Sümer Sineması-Şems Otel grubu, Taksim Su Maksemisi-Sümer Sineması grubu, Abdullahaşa Çeşmesi-İskenderpaşa Medresesi-Sümer Sineması grubu, İskenderpaşa Çeşmesi-İskenderpaşa Medresesi-Taksim Su Maksemisi-Sümer Sineması grubudur. Meydanda tarihsel sürekliliği temsil eden bina/öğenin olduğunu düşünen katılımcıların %71'i kendini meydana ait hissetmekte, %29'u kısmen ait hissetmektedir. Meydanda tarihi sürekliliği temsil eden bina/öğenin bulunmadığını düşünen katılımcıların %40'ı kendini meydana ait hissetmekte, %20'si kendini meydana kısmen ait hissetmekte, %40'si kendini meydana ait hissetmemektedir (Şekil 10b).

Meydandaki Biçimsel Değişiklikler

Katılımcıların %76'sı meydanın geçmiş dönemlerinde yaşamak isterken, %22'si günümüzde yaşamak istemekte, %2'si kararsız kaldığını belirtmektedir. Katılımcıların geçmiş dönemde bulunmak isteme nedenleri; "geçmiş dönemin tarihi özelliklerinin olması, eskisinin daha güzel olduğu düşüncesi, daha sade olarak görülmesi, tarihi zenginlik kattığının düşünülmesi, geçmişe saygı ifadesi olarak görülmesi, tarihi yapıların değer kattığının düşünülmesi, meydanın tarihi yapılarla değer kazandığının düşünülmesi, gelecek nesillere aktarım tarihle bağlantı kurmak gerektiğine inanılması, tarihi ortamın huzur veriyor olduğunun düşünülmesi, merkezi bir yerde sinema ve opera binasının olmasının iyi olacağının düşünülmesi, en önemli binaların en merkezi konumda olduğunun düşünülmesi, eski binaların şehre farklı bir hava kattığının düşünülmesi, meydanın eski kimliğinin korunmasının istenmesi, geçmişini bilmeyenin geleceği bilemeyeceğinin düşünülmesi, eski halinin daha anlamlı görülmesi" olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların günümüzdeki mevcut halini tercih etmelerindeki nedenleri; "meydan parkı ve yayalaştırmanın iyi olduğunun düşünülmesi, daha modern ve estetik olarak görülmesi, bu haline alışılmış olunması, bireysel ve toplumsal eylemlerin ifade edilebileceği bir mekan olarak görülmesi, daha güzel bulunması, daha güncel ve aktif kabul edilmesi, eskisinden daha iyi olduğunun düşünülmesi" olarak belirtilmektedir. Katılımcıların %80'ni meydanda biçimsel değişikliklerin olduğunu, %20'si meydanda biçimsel değişikliklerin olmadığını belirtmektedir. Meydandaki biçimsel değişikliklerin katılımcıların %54'nün meydanla ilgili zihinlerindeki anlamını değiştirmede, %12'nin zihinlerindeki anlamını tamamen değiştirdiği, %34'nün zihinlerindeki anlamını kısmen değiştirdiği görülmektedir. Katılımcılar son zamanlarda yapılan en önemli biçimsel değişiklikleri sırasıyla; meydan parkı ve yayalaştırma projesi, cami avlusunun meydana açılması, taş doku değişikliği, Tanjant yolu inşası, peyzaj düzenlemesi, havuzların değişmesi, belediye otobüs duraklarının kalkması olarak belirtilmektedirler. Kent meydanında yapılan değişiklikler %68 oranında aidiyet duymayı olumlu olarak etkiledi, %24 oranında olumsuz etkiledi ve %8 oranında hiç etkilemedi (Şekil 10c).

İşlevsel Özellikler

Katılımcılar Belediye Meydanı'nın diğer kent mekanlardan farklı olan özelliklerini sırasıyla; şehrin merkezinde olması, ulaşım ağının merkezini oluşturması, tarihi bir yapısının bulunması, alan olarak büyük olması, şehrin ve ulaşım ağının merkezi olması, şehrin merkezinde olması+alan olarak büyük olması olarak sıralamaktadır. Meydan katılımcıların %54'nün günlük yaşamlarında önemli bir yer tutmakta, %36'nın günlük yaşamında az bir yer tutmakta ve %10'nun günlük yaşamında yer tutmamaktadır. Meydan; kendini meydana ait hissedenlerin %65'nin, kendini meydana kısmen ait hissedenlerin %29'nun, kendini meydana ait hissetmeyenlerin %50'nin günlük yaşamlarında önemli bir yeri tutmaktadır (Şekil 10d).

6. Değerlendirme

Çalışmanın temel amacı; meydan ölçeğinde mekansal bağlılık-aidiyet duyma ilişkisinin mekansal-tarihsel süreklilik bağlamında ele alınmasıdır. "Meydanı tanıma", "kendini güvende hissetme" kavramlarının meydana aidiyetlik duymada, kendini meydanla ilintili hissetmede önemli oldukları görülmektedir. Bilişsel haritalarda meydanı tanımlarken en çok çizilen binalar Belediye Binası (%54) ve İskenderpaşa Camii (%49) iken, anket çalışmalarında meydanla en çok özdeşleştirilen binalar İskenderpaşa Camii (%46) ve Belediye Binasıdır (%24). Her iki sonuç birlikte değerlendirildiğinde kullanıcıların meydanla bütünleştirdiği binaların; İskenderpaşa Camii ve Belediye Binası olduğu rahatlıkla söylenebilir. Meydana aidiyet duyanların meydanla özleştirdikleri binalar; İskenderpaşa Camii (%50), Belediye Binası (%26) ve diğer binalar (%24) olduğu göz önünde bulundurulduğunda; meydanla özdeşleştirilen binaların olduğu ve bu durumun meydana aidiyet duymayı kuvvetlendirdiğini görülmektedir. Kullanıcıların meydanın başka bir meydanla değişmesini isteyip istememe tercih nedenlerinin çoğunluğunda; sahiplenme ve meydana bağlılık hissetme ile ilgili kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar mekansal deneyime bağlı olarak oluşan hislerdir ve daha çok kentte bulunma süresi ile ilişkilendirilebilirler. Doğduğundan beri kentte yaşayanlar ile uzun süre kentte yaşayanların (+30 yıl) meydanla ilgili duygusal hatıraları ve bağları öne çıkarken, kentte bulunma süresi daha az olan kullanıcıların meydanla ilgili kavramsal hatıraları öne çıkmaktadır. Hatıraların niteliğinin kentsel bağlılığı ifade ettiği düşünülmektedir. Başka bir deyişle uzun süre kentte yaşayan ya da bulunanların meydana daha duygusal bağlarla bağlandıkları görülür. Meydanın yayalaştırılmasının kullanıcıların meydanı etkili kullanmalarına olanak verdiği, kullanıcının yaya olarak hareket ettiği mekanları daha çok tanıdığı, tanımaya bağlı olarak kendini daha çok güvende hissettiği ve mekanı daha çok kendilerine ait gördükleri düşünülmektedir. Bazı önemli binaların yıkılmış olmasının kentin kamusal belleğine, meydanın tarihsel kimliğine ve mimari karakterine zarar verdiği, belediye hizmet binasının fonksiyon değişiminin meydanın "Belediye Meydanı" kimliğini zedelediği düşünülmektedir.

7. Sonuç

Kentsel aidiyet duygusunu değerlendirmeye yönelik olarak anket ve bilişsel haritalama yöntemlerinin birlikte kullanılmış olması yönüyle çalışmanın benzerlerinden ayrıldığı düşünülmektedir. Mekansal algılamaların ve kavramların (özellikle yaya hareket alanlarının genişlemesine bağlı olarak) mekansal güveni, mekansal güvenin de mekansal aidiyet duygusunu kuvvetlendirdiği ile ilgili çalışmalarını destekleyen bir sonuca varılmıştır. Yaşam süresinin mekanla ilgili duygusal hatıraların oluşmasına ve bu durumun kişilerin/toplumların mekanla bağlantılarının kuvvetlenmesine neden olduğu görüşlerini destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Kolektif/toplumsal bellek açısından öne çıkan öğelerin bulunmasının toplumsal ve mekansal aidiyet duygusunu kuvvetlendirdiği görülmüş ve bu doğrultuda toplumsal biliş haritasındaki imaj öğelerin korunmasının (kentle ilgili yapılacak yenileme-canlandırma-iyileştirme... çalışmalarında) gerekliliği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Alptekin, D. (2011) Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1953/294490.pdf?sequence=1>, Erişim Tarihi:25.4.2016.
- Altınçekiç, H.S.Ç.; Ergin, B.; Tanfer, M., (2015), Tarihsel Süreç İçinde Kent Kimliğinin Mekânsal Kalite Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma (Taksim Meydanı), Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi ISSN:2146-1880, e-ISSN: 2146-698X Artvin Coruh University Journal of Forestry Faculty ISSN:2146-1880, e-ISSN: 2146-698X Cilt:15, Sayı:2, s.132-148. <file:///C:/Users/HP/Downloads/taksimmeydanmekansalkaliteartvinderjisi.pdf>, Erişim Tarihi:17.10.2018.
- Atik, A., Erdoğan Ş.B. (2014) Toplumsal Bellek ve Medya, Atatürk İletişim Dergisi, Sayı 6. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniiletisim/issue/viewIssue/5000010435/5000003109>, Erişim Tarihi:22.08.2016.
- Aydınlı, S. (2008) 'Mekan'dan 'Mekansal'a: Mekanın Zamansallığı / Zamanın Mekansallığı. Şentürer, A., Ural, Ş., Berber, Ö., Uz Sönmez, F. (ed.), Zaman-Mekan İçinde. İstanbul, Yem Yayın.
- Bilsel, C. (2009, Ekim), İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası, Ege Mimarlık, s.12-17, <http://www.izmimod.org.tr/egemim/71/3.pdf>, Erişim Tarihi:17.10.2018.
- Carmona, M.; Heath, T.; Oc, T.; Tiesdell, S.(2003), Public Places Urban Spaces: Oxford, Architectural Press.
- Cerasi, M.M., (1999) Osmanlı Kenti Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi:İstanbul, YKY.
- Connerton, P. (2014) Toplumlar Nasıl Anımsar? Alâeddin Şenel (Çev.): İstanbul, Ayrıntı.
- Çağlar, N., Uludağ, Z.; Aksu, A. (2006) Hürriyet Meydanı: Bir Kentsel Mekanın Yenilik Ve Dönüşüm Öyküsü, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt21, No1, 177-182, <http://www.mmfdergi.gazi.edu.tr/article/view/1061000707/0>, Erişim Tarihi:17.10.2018.
- Çanakçıoğlu, N.G. (2011) İstanbul'da Farklı Sosyal Grupların Yerleştiği Çevrelerde Yaşayan Çocukların Algısal Süreçlerinin Bilişsel Haritalar Yöntemiyle İrdelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://polen.itu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11527/3391/11301.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi:11.6.2016.
- Çicek, R. (2015) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Trabzon'da Değişim Üzerine, <http://trabzonvakfi.org.tr/trabzon/cgi-bin/?parm1=TAR>, Erişim Tarihi:11.01.2018.
- Duru, E., (2015) Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(44), s.37-47. <http://pdrdergisi.org/index.php/pdr/article/view/31/28>, Erişim Tarihi:23.10.2018.
- Ercan, M.A. (2012) Kamusal Mekan, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Melih Ersoy (Der.), s.175-178, İstanbul: Ninova.
- Erdönmez, M. E.; Akı, A.,(2005) Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri, Megaron, 1, 1, s.67-87, <https://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-21939-ARTICLE-ERDONMEZ.pdf>, Erişim Tarihi: 24.09.2018.
- Gehl, J. (2011) Life Between Buildings Using Public Space, Jo Koch (Çev.), Island Press.
- Gökgür, P. (2017) Kamusal Alanın Değişimini Ve Dönüşümünü Etkileyen Faktörler, Kamusal Alanların Mekânsal Organizasyonu, Bartın Üniversitesi Yayınları No: 30 Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları No:01, s.1-17. <http://acikerisim.bartın.edu.tr:8080/xmlui/handle/11772/413>, Erişim Tarihi:10.10.2018.
- Göregenli M.; Karakuş, P.; Kösten, E.Y.Ö.; Umuroğlu, İ. (2014) Ma-

- halleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi, *Türk Psikoloji Dergisi*, S.29, s.73-85. [https://www.researchgate.net/profile/Pelin_Karakus/publication/279198123_Mahalleye_Baglilık_Duzeyinin_Kent_Kimligi_ile_Iliskisi_Icinde_Incelenmesi_A_study_on_neighbourhood_attachment_in_relation_with_urban_related_identity/links/558ebcc008ae15962d8afd6c/Mahalleye-Baglilık-Duezeyinin-Kent-Kimligi-ile-Iliskisi-Icinde-Incelenmesi-A-study-on-neighbourhood-attachment-in-relation-with-urban-related-identity.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Pelin_Karakus/publication/279198123_Mahalleye_Bagliлик_Duzeyinin_Kent_Kimligi_ile_Iliskisi_Icinde_Incelenmesi_A_study_on_neighbourhood_attachment_in_relation_with_urban_related_identity/links/558ebcc008ae15962d8afd6c/Mahalleye-Bagliлик-Duezeyinin-Kent-Kimligi-ile-Iliskisi-Icinde-Incelenmesi-A-study-on-neighbourhood-attachment-in-relation-with-urban-related-identity.pdf), Erişim Tarihi: 27.12.2017.
- Göregenli, M. (2010), *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekan İlişkileri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Halbwachs, M. (1992) *On Collective Memory*, Edit L. A. Coser, The University of Chicago Press, Chicago and London. <https://www.sfu.ca/cmns/courses/2012/487/1-Extra%20Readings/HalbwachsOnCollective%20Memory.pdf>, Erişim Tarihi:8.10.2018.
- Hashemnezhad, H., Akbar, A., Hoseini, P. M., (2013) "Sense of Place" and "Place Attachment", *International Journal of Architecture and Urban Development* Vol. 3, No. 1, s.5-12. http://ijaud.srbiau.ac.ir/article_581_a90b5ac919ddc57e6743d8ce32d19741.pdf, Erişim Tarihi:13.10.2018.
- Hasol, D. (1988) *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: YEM.
- Hidalgo, M. C.; Hernandez, B. (2001) Place Attachment: Conceptual And Empirical Questions, *Journal of Environmental Psychology*, 21, s.273-281. <http://www.biblioteca.uma.es/bbl/doc/tesisuma/16665764.pdf>, Erişim Tarihi:10.10.2018.
- <http://kalekultursanat.blogspot.com.tr/2013/11/sumer-sineması-cinayeti.html>, Erişim Tarihi: 10.01.2017.
- <http://trabzonvakfi.org.tr/trabzon/cgi-bin/?parm1=TAR>, Erişim Tarihi:11.01.2018.
- <http://v3.arkitera.com/h2388-trabzon-%E2%80%98tanjant-yolu-nakavusuoyor.html>, Erişim Tarihi: 9.10.2017.
- <http://www.cografya.gen.tr/tr/trabzon/anlami.html>, Erişim Tarihi:12.01.2018.
- <http://www.filozof.net/Turkce/edebî-sahsiyetler-kisilikler-biyografileri/18395-huseyin-ozkan-anka-heykeltiras-kimdir-hayati-eserleri-hakkında-bilgi.html>, Erişim Tarihi: 09.02.2018.
- http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/trabzon_3_oturum.pdf, Erişim Tarihi: 12.09.2017.
- <http://www.trabzon.gov.tr/kultur-varliklari-ve-tarihi-yerler>, Erişim Tarihi: 29.01.2018.
- <http://www.trabzon.gov.tr/tarihcoğrafya>, Erişim Tarihi: 12.01.2018.
- <https://www.restorasyonforum.com/index.php?topic=212.0>, Erişim Tarihi: 29.01.2018.
- <https://www.61saat.com/trabzon-un-eski-fotografllari-p16-aid,2410.html#galeri>,Erişim Tarihi: 28.01.2018.
- Kahraman, M.D. (2014) İnsan İhtiyaçları ve Mekansal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekansal Kalite, *Planlama*,24 (2):74-84 doi:10.5505/planlama.2014.29591,http://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-29591-REVIEW-DEMIR_KAHRAMAN.pdf, Erişim Tarihi: 31.07.2017.
- Kalender, S. Ö.; Demiroğlu, D. (2011) Tarihi Süreç İçerisinde Sivas Kent Meydanı'nın İrdelenmesi, İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi Inonu University Journal of Art and Design, ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884 Cilt/Vol.1 Sayı/No.3 (2011): 355-365 Yıllık Özel Sayı/Annual Special Issue, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/92435>, Erişim Tarihi: 11.09.2018.
- Kancıoğlu, M., (2005) Çevresel İmaj, Kimlik Ve Anlam Kapsamında Turizm Binalarına İlişkin Kullanıcı Değerlendirmeleri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt10, Sayı2. <http://mmfdergi.uludag.edu.tr/article/viewFile/5000082647/5000076848>, Erişim Tarihi:17.10.2018.
- Karaçavuş, A. (2010) Toplumsal Mekanın Merkezinin Değişimi Üzerine Bir İnceleme: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon'da Geleneksel Yaşamın Hükümsüzleşmesi, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S.10, sayfa71-99, <http://www.kainder.com/category/karadeniz-incelemeleri-dergisi-10/>, Erişim Tarihi: 21.09.2017.
- Kaypak, Ş. (2016) Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:4, Sayı:33, s.35-50, file:///C:/Users/M%C4%B0MARLIK%20B%C3%96L%C3%9CM%C3%9C/Downloads/kentselgvenlik%20(1).pdf, Erişim Tarihi: 30.10.2018.
- Keleş, R. (1998) *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge.
- Keleş, R. (2012) *Kent, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, Melih Ersoy (Der.), s.183-184, İstanbul: Nivona.
- Kentleşme Şurası, 2009, s.109, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/edirtordosya/kitap9.pdf>, Erişim Tarihi: 22.09.2018.
- Keskin, E.B; Sağocak, M.; Arslan, T. V.,(2015) Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursada Kentlilik Bilinci Araştırması (A Model Proposal For Urban Consciousness Studies: Study On Urban ConsciousnessIn Bursa), *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal)*, C./V. 11, S/N 1, s/p 21-43. file:///C:/Users/HP/Downloads/5000160211-5000270907-1-PB.pdf, Erişim Tarihi: 26.12.2017.
- Kılıç, Ü. (2008) Trabzon İskenderpaşa Vakfı, Uluslararası Karadeniz İnceleme Dergisi, Sayı 4, s. 9-27, <http://www.kainder.com/category/karadeniz-incelemeleri-dergisi-4/>, Erişim Tarihi: 22.09.2017.
- Kostof, S. (1991), *The City Shaped –Urban Pattern and Meanings Through History*: London, Thamesand Hudson Ltd.
- Kostof, S. (2017) *Majesteleri Kazma Yıkımın Estetiği, Şehirler ve Sokaklar*, Çelik Z., Favro, D.; Ingersoll, R. (Edi.), s.15-34, İstanbul: Kitap.
- Krier, R. (1991) *Urban Space*, Academy Editions.
- Kuban, D. (2007) *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul:YEM.
- Lalli, M., (1992) Urban Related Identity: Theory, Measurement and Empirical Findings, *Journal of Environmental Psychology*, 12, s.285-303. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80078-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80078-7), Erişim Tarihi:21.09.2018.
- Lefebvre, H. (2014), *Mekânın Üretimi*, I. Ergüden (Çev.) 2. Baskı, İstanbul:Sel.
- Lewicka, M. (2010),What Makes Neighborhood Different From Home and City? Effects of Place Scale on Place Attachment, *Journal of Environmental Psychology*, 30, s. 35-51. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.05.004>, Erişim Tarihi18.09.2018.
- Lovell, N. (2005) *Belonging in need of emplacement?, Locality and Belonging*, Düzenleyen Nadia Lovell, Routledge, s. 1-23, London and Newyork.
- Lynch, K. (2010) *Kent İmgesi, İrem Başaran (Çev.)*, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), s. 370-396, <http://psycnet.apa.org/record/1943-03751-001>, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Maslow, A. H., (2001) *İnsan Olmanın Psikolojisi*, Okhan Gündüz (Çev.), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul. file:///C:/Users/M%C4%B0MARLIK%20B%C3%96L%C3%9CM%C3%9C/Downloads/1680-İnsan_Olmanın_Psikolojisi-Abraham_Maslow-Chev-Okxan_Gunduz-2001-245s%20(1).pdf, Erişim Tarihi: 25.09.2018.
- Mustafa Reşat Sümerkan Arşivi.
- Moughtin, C. (2003) *Urban Design: Street and Square*, Architectural Press.
- Ng, S. H.; Kam, P. K. W.; Pong, R. W. M. (2005) People living in ageing buildings: Their quality of life and sense of belonging, *Journal of Environmental Psychology* 25, s. 347-360, https://ac.els-cdn.com/S0272494405000526/1-s2.0-S0272494405000526-main.pdf?tid=40143042-dda7-4851-85d9-42bc700119bb&acdnat=1540468371_6e2a3a1b8926103664ea32eb105a781, Erişim Tarihi: 18.09.2018.
- Ocakçı, M. (2012), *Kent Dokusu*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Melih Ersoy (Der.) s.189, İstanbul: Nivona.

- Ocakçı, M., Türk, Y. A., (2012) Kentsel Kimlik, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Merih Ersoy (Der.), s.226-228, İstanbul: Ninova.
- Özak, N.Ö.; Gökmen, G. P. (2009) Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi, itü dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, Sayı:8, Cilt:2, 145-155. http://www.itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_a/article/viewFile/217/195, Erişim Tarihi:17.10.2018.
- Özaydın, G.; Özkan, M.; Özdemir, M. A.; Çılgın, K.; Başar, D.; Aşığıl, A.; Lordoğlu, C. (2010) Türkiye'de 1950-1980 Dönemi Kurumlar, Olaylar, Ölçekler: Planlama Yarışmaları, PLANLAMA, 3-4, s. 71-87. https://www.researchgate.net/publication/313240518_Turkiye'de_1950-1980_Donemi_Kurumlar_Olaylar_Olcekler_Planlama_Yarismalari, Erişim Tarihi:18.10.2018.
- Özcan, K. (2013) Anadolu Osmanlı Kenti, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Ersoy, M. (Der.), 2. 11-13, İstanbul: Ninova.
- Özdoğan, H.; Çevik, S. (2013) Kent Meydanlarında Yapılı Çevre-Kullanıcı Etkileşimi: Trabzon Belediye Meydanı Örneği (Built Environment-User Interaction in City Squares: The Example of Trabzon Municipality Square), Çevre Tasarım Kongresi, Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Bildiri Kitabı, 261-272, Bursa.
- Özer, A. (2011) Trabzon'un Kalbi Meydan, Heyamola Yayınları.
- Pamukçu, A. E. (2015) Konut ve Yakın Çevresinde Memnuniyet ve Aidiyetin İrdelenmesi: Bakırköy Örneği, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mekan Tasarımı, İstanbul. <file:///Users/ozdogan/Downloads/392853.pdf>, Erişim Tarihi:9.10.2018.
- Roger M. Downs, R. M.; Stea, D. (2011) Cognitive Maps and Spatial Behaviour: Process and Products, Editörler: Dodge, M.; Kitchin, R.; Perkins, C., <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9780470979587.ch41>, Erişim Tarihi: 11.09.2018.
- Rossi, A. (2006) Şehrin Mimarisi, Nurdan Gürbilek (Çev.) İstanbul: Kanat.
- Scannell, L.; Gifford, R. (2010) Defining place attachment: A tripartite organizing framework, Journal of Environmental Psychology 30, s. 1-10, https://ac.els-cdn.com/S0272494409000620/1-s2.0-S0272494409000620-main.pdf?_tid=f4d2ed02-c708-4254-a53d-2b1fe7c30ff1&acdnat=1540467946_4a4d5f562cfc5183942dd4af803d67b4, Erişim Tarihi: 18.09.2018.
- Schulz, N.C.,(1980), Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, London: Academy Editions.
- Sezgin, P. (2015) Yer Değiştirmede Mekansal Deneyim, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://polen.itu.edu.tr/handle/11527/14285>, Erişim Tarihi:16.10.2018.
- Smith, K. M. (2011) The relationship between residential satisfaction, sense of community, sense of belonging and sense of place in a Western Australian urban planned community, (Doktora Tezi), Edith Cowan University Faculty of Computing, Health&Science, <https://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1460&context=theses>, Erişim Tarihi: 15.09.2018.
- Solak, S.G. (2017) Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Bakış, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, s.13-37, <http://journals.manas.edu.kg/mjsr/myimages/18301.pdf>, Erişim Tarihi: 31.07.2017.
- Suher, H. (1996) Şehircilik, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Trabzon Ortahisar Belediyesi Arşivi.
- Tümer, G., (2007) İnsanlar, Kentler ve Meydanlar, Mimarlık Dergisi, 334, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=52&RecID=1287>Erişim Tarihi: 18.10.2018.
- Ujang, N.; Zakariya, K., (2015), The Notion of Place, Place Meaning and Identity in Urban Regeneration, Procedia – Social and Behavioral Sciences 170, s.709 – 717.
- https://ac.els-cdn.com/S1877042815000889/1-s2.0-S1877042815000889-main.pdf?_tid=886653a5-29e7-4769-b2af-856333169bea&acdnat=1543030034_9c9d946b793f2fcc30807cd5e86bdd2f, Erişim Tarihi:13.10.2018.
- Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S. (2004), Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, Ö. (2006) Batılı Seyyahlara Göre Trabzon (1808-1878), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, Trabzon. http://www.academia.edu/12054390/BATILI_SEYYAHLARA_G%C3%96RE_TRABZON_1808-1878_, Erişim Tarihi: 21.09.2017.